

EXPOSICIÓ

IMPERIVM

HISTÒRIES ROMANES

CATALÀ

ESPAÑOL

OCCITAN

FRANÇAIS

ENGLISH

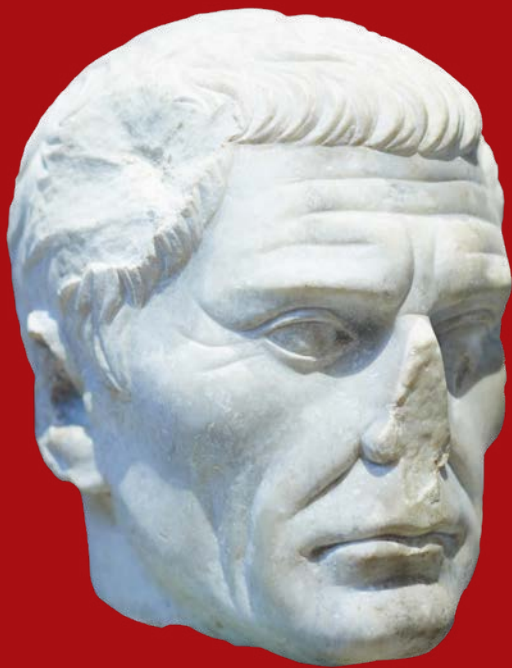

Museu d'Arqueologia
de Catalunya

Generalitat
de Catalunya

EXPOSICIÓ

IMPERIVM

HISTÒRIES ROMANES

Museu d'Arqueologia
de Catalunya

Generalitat
de Catalunya

I. ORBIS

II. VERBVM

III. CIVITAS

III.I. CIVES

IV. POTESTAS

IV.I. BELLVM

V. POPVLVS

V.I. GENS

VI. RELIGIO

VI.I. TEMPLVM

VII. FANVM

VII.I. FVNVS

VIII. NEGOTIVM

VIII.I. MARE NOSTRVM

IX. OTIVM

IX.I. GAVDIVM

El mosaic del circ*

X. MVLIER

X.I. INGENIVM

XI. HEREDITAS

XI.I. MONVMENTVM

I. ORBIS / Món

Roma va aixecar un imperi universal que es va estendre per tres continents i va convertir la ciutat en el centre d'aquest domini.

Al llarg del seu procés d'expansió, Roma no només va estendre territorialment el seu domini, sinó que també va difondre entre els pobles sotmesos la cultura i la forma de vida romanes. La llengua, els costums, la religió o l'art van ser alguns dels trets culturals que influïren en tots els pobles incorporats a l'Imperi.

No obstant això, Roma va ser a la vegada, des dels seus inicis al segle VIII aC, un poble deutor d'altres cultures, com l'etrusca i la grega, que li van permetre gestar la base on començar a erigir la seva civilització. Igualment, el contacte amb altres societats va comportar l'assimilació de nous trets culturals que convivia o modificaven els ja establerts.

La pervivència del domini universal va tenir lloc gràcies a la capacitat d'incorporar pobles molt diversos al voltant d'una identitat comuna. Aquest procés d'integració gradual, que anomenem romanitat, conformaren els fonaments de la primera societat global de la història d'Occident.

■ II. VERBVM / Paraula

Roma va transmetre la seva llengua, el llatí, a molts dels territoris on va estendre el seu domini.

El poble parlava el que anomenem llatí vulgar, d'ús quotidià i en contínua evolució. El llatí literari, més unitari i normatiu, estava regularitzat per l'escriptura i sovint era estimulat per l'administració.

Els pobles annexionats al territori romà van adoptar progressivament el llatí alhora que conservaven trets de les seves pròpies llengües. Progressivament, el llatí es va normalitzar a les províncies occidentals del seu domini, mentre que a les orientals conservaven diversos dialectes grecs, heretats dels extints regnes hel·lenístics.

Rere el desmembrament de l'Imperi romà al segle V, la llengua llatina va sobreviure a determinats territoris.

Sota el domini de diferents pobles de parla germànica, es van accentuar les singularitats lingüístiques, i propiciaren la formació d'una abundant varietat de noves llengües, anomenades romàniques, entre les quals, el català.

■ III. CIVITAS / Ciutat

Roma instaurà a tots els territoris sota la seva sobirania un mateix model d'espai físic i una ordenació civil i jurídica pròpia.

Els romans van fundar noves ciutats al llarg del territori que conquerien. Totes elles van reproduir unes característiques ben definides que s'emmirallaven en Roma. Les muralles, el model urbanístic, els edificis públics o els serveis per a l'abastiment d'aigua i clavegueram reproduïen uns estàndards per a la consecució d'un espai funcional i benestant. Entre tots els espais despuntava el fòrum, el centre neuràlgic de la ciutat, la plaça porticada on es gestionava la vida pública.

Les noves fundacions i l'aprofitament de nuclis urbans preexistents permetien als seus habitants exercir diferents nivells de participació política. Alguns d'aquests assentaments gaudiren de la condició de *municipium*,

com es manifesta a *Iesso* (Guissona), o de *colonia*, com és el cas de Bàrcino (Barcelona). Aquestes concessions van significar un important moviment demogràfic i l'acceleració del procés de romanització dels territoris annexionats a Roma.

L'entramat urbà, i el seu corresponent territori administrat (*ager*), s'emmarcava dins d'un sistema organitzat en províncies i connectat per mitjà d'una extensa xarxa viària. A Hispània, la Via Augusta va ser el més important d'aquests eixos viaris, recorria l'Imperi des de Roma fins a Gades (Cadis), tot resseguint la costa catalana des de Gerunda (Girona) fins a Dertosa (Tortosa).

III.I. CIVES / Ciutadans

La ciutadania va esdevenir un element essencial per a la identitat romana. Aquesta condició conferia una sèrie de drets legals, en principi, iguals per a tothom. Amb tot, el seu exercici es

basava en l'estatus, els lligams familiars o el poder econòmic de la persona.

El ciutadà gaudia del dret a vot per decidir els seus representants a les assemblees, podia presentar-se com a candidat a una magistratura, rebre un judici a l'abric del dret romà o formar part de l'exèrcit. A la vegada, ser ciutadà implicava un seguit de deures (*munera publica*), com contribuir en la despesa militar i al pagament de tributs.

L'ocupació de magistratures formava part de la carrera política i cívica (*cursus honorum*) en la qual el ciutadà podia ser partícip directe de la vida pública. No obstant això, les restriccions d'accés afavorien inicialment les famílies prestigioses i d'alt rang. L'any 212 dC, la concessió de ciutadania per a tot habitant lliure de l'Imperi beneficià per damunt de tot les persones que fins aleshores no tenien aquells drets (*peregrini*).

■ IV. POTESTAS / Poder

En el transcurs de la seva història, Roma va ser conduïda per mitjà de diferents sistemes de govern: monarquia, república i imperi.

Els seus primers passos van executar-se sota una monarquia (753 - 509 aC), la seva gran expansió pel Mediterrani a l'aixopluc d'una república (509 - 27 aC), i la consolidació i caiguda del domini universal, tutelada per un imperi (27 aC - 476 dC).

Rere la instauració de la República, el Senat, integrat pels qui formaven l'estament patrici més benestant, s'erigí en òrgan controlador de la pràctica institucional i els assumptes polítics en benefici dels afers públics (*res publica*), tutelant magistratures i assemblees populars.

Amb l'ascens de l'Imperi, les funcions polítiques, judicials i militars dels antics càrrecs republicans, així com la

màxima autoritat religiosa, convergiren sota la sobirania de l'emperador, qui encarnava l'estat. A l'Imperi se succeïren nombrosos emperadors de procedència molt diversa, des d'Hispània fins a Síria, passant per l'Íria i el nord d'Àfrica.

IV.I. BELLVM / Guerra

Els conflictes bèl·lics i l'ocupació militar van ser la principal via amb la qual Roma va expandir el seu poder sobre el món que l'envoltava. L'instrument per sostenir el seu domini era disposar d'un exèrcit sòlid però flexible, en el qual tenien cabuda tant els ciutadans com els no ciutadans.

Les guerres van ser molt profitoses gràcies al botí de guerra i al prestigi personal aconseguit pels comandaments militars, pertanyents a les famílies aristocràtiques. Amb tot, l'adhesió de les tropes als seus líders va propiciar en nombroses ocasions conflictes interns, que desembocaven en guerres civils i sobtats canvis de govern.

L'exèrcit no només va contribuir a l'expansió territorial de Roma, sinó que també participava en la defensa de la línia fronterera (*limes*), en el control dels afers marítics per via de la seva flota (*classis*) i en la creació d'infraestructura civil amb la construcció de vies, ponts, aqüeductes i, fins i tot, assentaments. Algunes ciutats, com ara Emporiae (Empúries) o Tàrraco (Tarragona), van tenir el seu origen en guarnicions militars aixecades al llarg d'un procés d'ocupació.

V. POPVLVS / Poble

La societat romana estava regida per la tradició i era fortament jerarquitzada pel que feia a les seves estructures socials i familiars.

Les diferències socials restaven lligades al poder econòmic de l'individu i s'emparaven en la tradició heretada dels avantpassats (*mos maiorum*). La situació estava defensada significativament per les famílies més benestants (*nobilitas*), constituïdes per les que pertanyien a l'orde senatorial, una autèntica aristocràcia, seguides pels cavallers (*equites*), generalment rics comerciants o alts funcionaris.

Per sota dels senadors i cavallers es trobaven les elits locals de tot l'Imperi (*ordo decurionum*), aquells qui assumien la cura dels milers de ciutats que poblaven el territori romà. Aquestes elits també desitjaven l'estabilitat de la jerarquització social.

Una gran part de la societat eren els ciutadans lliures, molts dels quals estaven vinculats a famílies de rang superior a través de relacions de patronatge. Les províncies també estaven poblades per persones que continuaven sense drets de ciutadania, anomenats *peregrini*. L'últim graó de la societat l'ocupaven els esclaus, que podien ser alliberats pels seus amos i formar part de la classe dels lliberts, alguns dels quals arribaren a prosperar significativament.

V.I. GENS / Família

Les agrupacions familiars eren una de les unitats bàsiques per a l'organització de la societat. Diverses branques familiars podien formar part d'una estructura de parentesc encara més extensa (*gens*) per mitjà del vincle amb un avantpassat comú.

Sota la figura del cap de família (*pater familias*) requeia l'autoritat i tutela de tots els membres familiars i del seu

patrimoni, així com les competències religioses dels cultes domèstics. Els fills, un cop casats, continuaven sota la potestat del pare, mentre que les filles casades restaven sota l'autoritat del seu marit i formaven part de la seva família.

Cada individu nascut a l'aixopluc d'una família (*ingenuus*) rebia un nom (*tria nomina*). Aquest s'estructurava per un *praenomen*, el nom individual que el distingia d'altres membres de la família, un *nomen*, el qual designava la seva *gens*, i un *cognomen*, que permetia distingir l'individu dins la *gens* en virtut d'un tret propi de la persona. Sovint, les dones tenien restringida la concessió d'un *praenomen*.

VI. RELIGIO / Religió

Els romans adoraven molts déus, un fet marcat per l'assimilació d'altres religions, com són l'etrusca, la grega o les de cultures orientals.

El col·lectiu de divinitats era encapçalat per la tríada capitolina, formada per Júpiter, Juno i Minerva. Les ciutats de l'Imperi podien tenir temples consagrats a diversos déus, fruit de la tradició local o del sincretisme amb la religió romana.

Amb l'establiment de l'Imperi a finals del segle I aC, el culte a l'emperador i la seva família es va tornar gradualment un fenomen institucionalitzat. Un cop mort, l'emperador era divinitzat i situat entre els déus. Aquesta pràctica oficialitzava l'avinença política i religiosa de les províncies amb el govern imperial.

L'adoració de moltes deïtats, inclosa la deïficació de l'emperador, va trobar oposició en una nova religió nascuda a l'Orient: el cristianisme. L'adhesió

gradual de la població a la nova fe va facilitar el naixement al segle IV dC d'una comunitat eclesiàstica amb poder polític i administratiu que va capgirar l'escena religiosa i repercutir de manera determinant en l'esdevenir de la societat romana.

VI.I. TEMPLVM / Temple

Com a manifestació física de les creences públiques, el temple era l'espai de culte dedicat als déus. Al seu interior es considerava que hi residia la divinitat i l'accés era reservat a aquells que tenien cura del culte.

La màxima autoritat religiosa era el pontífex màxim i cada deïtat disposava d'un sacerdot consagrat a ella, anomenat flamen. Coexistien amb intèrprets de la voluntat divina, com l'àugur, qui analitzava el comportament animal i els fenòmens naturals; o l'harúspex, qui practicava l'endevinació examinant les entranyes d'animals sacrificats.

Un cop institucionalitzat el cristianisme com a religió única, les autoritats van abolir els anteriors càrrecs i expropiar els temples. Els nous edificis de culte cristià van adoptar el model arquitectònic de la basílica romana, destinat a congregar els fidels al seu interior. A Catalunya es conserven les restes d'alguns temples, com ara els de Bàrcino (Barcelona) i d'Ausa (Vic).

VII. FATVM / Destí

Els romans consideraven que la vida es perpetuava rere la mort gràcies al record dels vius. Només amb el seu oblit esdevenia la mort definitiva.

La vida dels que ja no hi eren depenia del record dels vius. Les ànimes dels difunts continuaven exercint una influència important per als mortals, especialment dins l'àmbit familiar com a éssers protectors (*manes*).

El fet de transgredir els rituals, com ara deixar sense sepultura els morts o obviar les honres funeràries corresponents, suposava una amenaça per a la societat dels vius. Els qui ja no hi eren estaven condemnats a vagar pel món sense descans i a transformar-se en ànimes implacables i venjatives.

Amb el pas del temps, l'acceptació de tendències religioses provinents de comunitats orientals va canviar la percepció que es tenia de la mort.

La possibilitat d'una reencarnació o la salvació de les ànimes va enfortir noves creences amb perspectives més esperançadores envers la mort. Una d'elles, el cristianisme, va resultar decisiva per transformar la visió davant el més enllà.

VII.I. FVNVS / Exèquies

Les cerimònies funeràries tenien la doble funció d'honorar el difunt i celebrar la posició de la família dins la comunitat. Periòdicament, els romans visitaven els seus difunts en festivitats assenyalades, com les Parentalia, durant les quals compartien un banquet o els obsequiaven amb flors.

Les necròpolis se situaven fora muralles i al llarg de les vies d'accés al recinte urbà. Els monuments funeraris i les tombes podien ser individuals o col·lectius, senzills o luxosos. Els epitafis inscrits a les tombes responien a la importància de perpetuar la memòria del mort, que representava la vida eterna.

Molt sovint, remarcaven aspectes de la seva vida, com ara les relacions familiars o els càrrecs polítics i militars.

En un principi, la forma habitual d'enterrament va ser la incineració. Després d'un període de coexistència amb la pràctica d'inhumació, va ser substituïda per aquesta única forma d'enterrament al segle III dC.

VIII. NEGOTIVM / Negoci

La societat romana, d'origen agrícola, consolidà la vida urbana i establí connexions arreu del món, trobant en la mà d'obra esclava un significatiu instrument productiu.

La població romana era principalment rural, fet que significava un model econòmic en què el producte del camp prenia molt de pes. El cereal, el vi o l'oli formaven la tríada de productes bàsics per als romans. La seva producció suposava una gran rendibilitat per als qui els conreaven.

Amb la consecució d'un imperi estable i pròsper als segles I dC i II dC, les ciutats i els seus territoris van configurar un sector productiu al voltant de la indústria i l'artesanat, afavorides per la seva funció de centre comercial on tota classe de producte tenia cabuda. Els recursos exòtics van irrompre al llarg de les províncies romanes gràcies a la consolidació d'una potent xarxa

comercial, tant marítima com terrestre, i a la conquesta de nous territoris.

Aquesta mateixa conquesta va fer possible incorporar gran quantitat d'esclaus a l'engranatge econòmic romà. Els esclaus es van convertir en un eix fonamental per al model de producció i comerç rural i urbà. La seva participació englobava des de treballs de manufactura fins a l'administració comercial als negocis dels seus amos.

VIII.I. MARE NOSTRVM / Mar Nostre

Durant l'època republicana, Roma va sotmetre gradualment els diferents estats marítims del Mediterrani fins a assolir el seu control total, un fet sense precedents i que mai es tornaria a repetir. La pacificació del mar va permetre consolidar múltiples rutes marítimes i ben aviat el comerç va prosperar fins a convertir-se en el mitjà de contacte més eficient, molt més ràpid i econòmic que el terrestre.

Això va contribuir que els productes produïts a cadascuna de les províncies i de més enllà tinguessin cabuda als diferents ports del Mediterrani. El gra d'Egipte, els perfums de Síria o la seda de l'Extrem Orient es podien adquirir en un mateix mercat. La destacada producció de vi a la Tarraconense va afavorir el creixement econòmic de moltes ciutats, com Baetulo (Badalona) o Iluro (Mataró).

El transport de les mercaderies el portaven a terme propietaris privats de vaixells (*navicularii*), els quals es regien sota l'autoritat de l'estat romà i al qual contribuïen amb un impost sobre les mercaderies.

IX. OTIVM / Oci

Roma establí un model d'oci comú per a tots els habitants de l'Imperi, fet que afavorí l'acceptació de la cultura romana.

El dia a dia dels romans integrava maneres per defugir dels afers i tasques pròpies del treball. Constituïdes com a punts de reunió i participació popular, les activitats de gaudi van tenir un consum multitudinari i estandarditzat.

Els grans espectacles, en origen vinculats a rituals religiosos i funeraris, van esdevenir autèntics fenòmens socials que encoratjaven les masses per assistir al circ, a l'amfiteatre o al teatre on se celebraven. L'èxit dels espectacles representava una extraordinària ocasió per a la manifestació de poder. Governants i classes benestants finançaven la construcció d'edificis d'ús públic i les seves activitats per atraure el poble. Se'n beneficiaren principalment les capitals provincials, com ara Tàrraco

(Tarragona), on s'aixecaren un amfiteatre, un circ i un teatre.

L'oci s'erigí en un referent de la cultura romana al llarg de les províncies.

L'acceptació d'aquest per part d'un gran ventall de població afavorí el procés de romanització, tot i la diversitat cultural dels seus habitants.

IX.I. GAVDIVM / Gaudi

Fos en l'àmbit públic o el privat, l'assoliment del plaer i l'oci es podia manifestar de maneres molt diferents. Els banys públics (*thermae*) eren espais on la higiene personal i l'exercici del cos convergien amb el lleure i la socialització. Els qui s'ho podien permetre, disposaven de banys per al seu ús exclusiu (*balnea*).

Dins l'àmbit privat, els banquetes de les classes benestants simbolitzaven llaços d'hospitalitat entre l'amfitrió i els convidats. Al triclini, la sala menjador voltada per tres llits, els participants

compartien aliments opulents i exòtics, gaudien de música, dansa i jocs en companyia dels assistents.

L'estudi filosòfic, la poesia o la història com a part de l'oci van ser practicats per les classes benestants, les quals podien permetre's la dedicació necessària. Malgrat la pervivència d'una reduïda part dels manuscrits originals, gràcies en aquest exercici il·lustrat avui dia gaudim d'un ric bagatge de textos clàssics que permeten comprendre el passat.

Text mosaic del circ

El mosaic del circ

Descobert a l'antic Palau Comtal Menor de Barcelona l'any 1860, aquest mosaic immortalitza una cursa de quadrigues que podria haver tingut lloc al Circ Màxim de Roma.

La part superior és ocupada per l'*spina*, el mur al voltant del qual els competidors rivalitzaven per completar la cursa.

L'estructura manifesta una decoració monumental i, a l'extrem esquerre, s'hi representa el marcador per calcular les voltes. A l'escena inferior apareixen les quadrigues dels quatre equips tradicionals; el blau (*veneta*), el blanc (*albata*), el vermell (*russata*) i el verd (*prasina*). La quadriga de l'equip blau es representà quan tenia un accident (*naufragium*), mentre que l'equip verd es proclamava guanyador de la cursa.

S'identifiquen el nom dels cavalls que competien i els seus propietaris, fet que suggereix la representació d'una cursa autèntica que la persona encarregada va voler immortalitzar. Les curses van constituir un espectacle que aplegava grans masses de seguidors exaltats que, sovint, originaven fortes rivalitats que anaven més enllà del circ.

Palau Reial Menor (Barcelona).

Barcelonès

Segle IV dC

Núm. inv. 19004

X. MVLIER / Dona

La dona va romandre invisibilitzada del discurs històric romà, un dèficit de representació que reflecteix el seu paper en la societat. Tot i això, algunes dones van excel·lir socialment, políticament i culturalment.

A l'escenari públic, les lleis impedièn la participació femenina, sense dret a fer valer la seva paraula o realitzar accions per voluntat pròpia. En comptats casos, la representació pública tenia lloc per un estatus social i econòmic elevat o gràcies a l'exercici de càrrecs sacerdotals, força influenciats políticament per les elits.

Dins l'espai domèstic, s'esperava que la dona complís les seves funcions reproductores i de cura, tant dels membres com del patrimoni familiar. Dins aquest context, estava sotmesa a la potestat del referent familiar masculí, primer del pare, després del marit i, en cas de la seva absència, del fill.

Tot i això, les dones sovint participaven en l'economia de la llar, activament als negocis del marit i, ocasionalment, gestionaven els seus propis afers comercials. De la mateixa manera, en determinats casos, les dones exerciren en àmbits tan diversos com l'ensenyament, la medicina o les arts.

X.I. INGENIVM / Talent

Els testimonis escrits del passat romà sovint titllen el col·lectiu femení de dèbil (*infirmitas*), incapaç (*imbecilitas*) o immoderat (*impotentia*). L'esment a les dones era principalment un judici al seu comportament i moralitat; virtuós, si respectaven el paper atorgat; o indecent, si no el perpetuaven.

Sovint, a l'abric d'un estatus privilegiat o un patrimoni favorable, les dones van ocupar posicions de gran prestigi. L'exercici de càrrecs sacerdotals, força influenciats políticament per les elits, podien materialitzar la imatge pública femenina. Al més alt nivell, algunes

emperadrius van retenir gran influència a palau i, en conseqüència, a tot l'Imperi.

La submissió normalitzada de la dona es podia revertir gràcies a l'assoliment d'un lloc dins el món laboral. Així, es constaten dones dirigents en factories i tallers comercials o propietàries de vaixells mercants. Igualment, la ciència i la medicina van fer possible l'expressió del talent femení.

XI. HEREDITAS / Herència

Roma ens ha deixat un llegat cultural que ha influït decisivament en la identitat de la civilització occidental.

La fi de l'Imperi no suposà la fi cultural de la civilització romana. Nombrosos trets romans van ser conservats pels pobles que ocuparen el seu antic territori des del segle V dC. Així, malgrat el pas del temps, l'herència romana continua viva, adaptada en molts aspectes a la contemporaneïtat.

Són innumerables els exemples de com els nostres costums i la manera de viure han quedat definits per aquells altres que especificaven el fet de ser romà. Alguns dels exponents són l'urbanisme, el calendari i el dret, la percepció del món segons el pensament filosòfic i religiós o la comunicació amb els altres i la manera d'expressar-nos gràcies a la llengua i les arts.

Roma ens ha deixat també un ric patrimoni arqueològic i artístic que

conforma el nostre actual escenari cultural. Catalunya no n'és una excepció, atès que les empremtes de Roma són manifestes al llarg de monuments, museus i jaciments d'arreu del país, gràcies als quals podem connectar amb aquest passat etern i captivador.

XI.I. MONVMENTVM / Monument

A les acaballes de l'edat mitjana, en què el món clàssic persistia amb matisos que es movien entre la realitat i el mite, sorgí de nou l'interès d'emmirallar-se en la monumentalitat i l'art romà que encara es conservava.

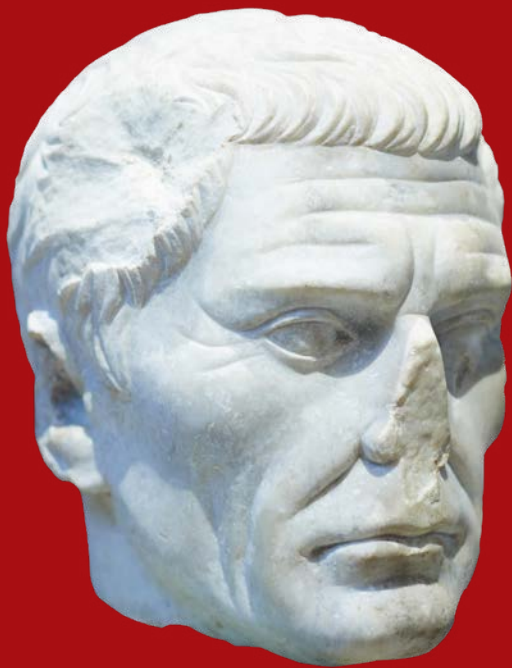
A partir del Renaixement, la fascinació generada per la cultura romana donà pas a una nova revifada d'estudis clàssics i d'extraordinàries obres artístiques. És un dels màxims exponents d'aquesta tendència Giovanni Battista Piranesi (1720-1778), qui posà en l'arquitectura el seu principal focus d'atenció. De la seva immensa col·lecció de gravats, àmpliament difosa arreu d'Europa, el

Museu d'Arqueologia de Catalunya (MAC) en conserva una important i rica selecció.

L'obra de Piranesi exemplifica l'emergent tendència en la recuperació dels vestigis del passat romà, que suposarà el naixement de la disciplina arqueològica. Paral·lelament, la recopilació d'importants col·leccions arqueològiques originà gabinets d'art i donà a conèixer curiositats de l'Antiguitat que esdevindrien la llavor dels primers museus.

EXPOSICIÓN

IMPERIVM

HISTORIAS ROMANAS

Museu d'Arqueologia
de Catalunya

Generalitat
de Catalunya

I. ORBIS

II. VERBVM

III. CIVITAS

III.I. CIVES

IV. POTESTAS

IV.I. BELLVM

V. POPVLVS

V.I. GENS

VI. RELIGIO

VI.I. TEMPLVM

VII. FATVM

VII.I. FVNVS

VIII. NEGOTIVM

VIII.I. MARE NOSTRVM

IX. OTIVM

IX.I. GAVDIVM

El mosaico del circo*

X. MVLIER

X.I. INGENIVM

XI. HEREDITAS

XI.I. MONVMENTVM

I. ORBIS / Mundo

Roma forjó un imperio universal que se extendió por tres continentes y convirtió a la ciudad en el centro de este dominio.

A lo largo de su proceso de expansión, Roma no solo extendió territorialmente su dominio, sino que también difundió entre los pueblos sometidos la cultura y la forma de vida romanas. La lengua, las costumbres, la religión o el arte fueron algunos de los rasgos culturales que influyeron en todos los pueblos incorporados al Imperio.

Sin embargo, Roma fue a su vez, desde sus inicios en el siglo VIII a. C., un pueblo deudor de otras culturas, como la etrusca y la griega, que le permitieron gestar la base sobre la que empezar a erigir su civilización. Asimismo, el contacto con otras sociedades supuso la asimilación de nuevos rasgos culturales que modificaban o convivían con los ya establecidos.

La pervivencia del dominio universal de Roma se logró gracias a su capacidad de incorporar pueblos muy diversos en torno a una identidad común. Este proceso de integración paulatina, que llamamos romanización, conformó los fundamentos de la primera sociedad global de la historia de Occidente.

■ II. VERBVM / Palabra

Roma transmitió su lengua, el latín, a muchos de los territorios por los que extendió su dominio.

El pueblo hablaba lo que llamamos latín vulgar, de uso cotidiano y en continua evolución. El latín literario, más unitario y normativo, se regía por la escritura y con frecuencia era impulsado por la administración.

Los pueblos anexionados al territorio romano adoptaron progresivamente el latín, aunque conservaron rasgos de sus propias lenguas. De forma paulatina, el latín se normalizó en las provincias occidentales de su dominio, mientras que en las orientales se conservaron distintos dialectos griegos, heredados de los extintos reinos helenísticos.

Tras el desmembramiento del Imperio romano en el siglo v, la lengua latina sobrevivió en ciertos territorios. Bajo el dominio de diferentes pueblos de

habla germánica, se acentuaron las singularidades lingüísticas, lo que propició la formación de una abundante variedad de nuevas lenguas, llamadas románicas, entre ellas, el catalán.

III. CIVITAS / Ciudadanía

Roma instauró en todos los territorios bajo su soberanía un mismo modelo de espacio físico y una ordenación civil y jurídica propia.

Los romanos fundaron nuevas ciudades a lo largo del territorio conquistado. Todas ellas reprodujeron unas características bien definidas que tenían su modelo en Roma. Las murallas, el modelo urbanístico, los edificios públicos o los servicios para el abastecimiento de agua y alcantarillado reproducían unos estándares para la consecución de un espacio funcional y placentero. Entre todos los espacios destacaba el foro, el centro neurálgico de la ciudad, la plaza porticada en la que se gestionaba la vida pública.

Las nuevas fundaciones y el aprovechamiento de núcleos urbanos preexistentes permitieron a sus habitantes ejercer distintos niveles de participación política. Algunos de

estos asentamientos gozaron de la condición de *municipium*, como se pone de manifiesto en Iesso (Guissona), o de colonia, como es el caso de Barcino (Barcelona). Estas concesiones supusieron un importante movimiento demográfico y la aceleración del proceso de romanización de los territorios anexionados a Roma.

El entramado urbano, y su correspondiente territorio administrado (*ager*), se enmarcaba en un sistema organizado en provincias y conectado mediante una extensa red viaria.

En Hispania, la Vía Augusta, el más importante de estos ejes viarios, recorría el Imperio desde Roma hasta Gades (Cádiz), siguiendo la costa catalana desde Gerunda (Girona) hasta Dertosa (Tortosa).

III.I. CIVES / Ciudadanos

La ciudadanía se convirtió en un elemento esencial para la identidad

romana. Esta condición confería una serie de derechos legales, en principio, iguales para todos. Sin embargo, su ejercicio se basaba en el estatus, los lazos familiares o el poder económico del individuo.

El ciudadano gozaba del derecho a voto para elegir a sus representantes en las asambleas, y podía presentarse como candidato a una magistratura, a un juicio al abrigo del derecho romano o formar parte del ejército. Asimismo, ser ciudadano implicaba una serie de deberes (*munera publica*), como contribuir al gasto militar y al pago de tributos.

La ocupación de magistraturas formaba parte de la carrera política y cívica (*cursus honorum*), en la que el ciudadano podía ser partícipe directo de la vida pública. Sin embargo, las restricciones de acceso favorecieron inicialmente a las familias prestigiosas y de alto rango. En el año 212 d. C., la concesión de ciudadanía para todo habitante libre

del Imperio benefició principalmente a las personas que hasta entonces no gozaban de los mencionados derechos (*peregrini*).

■ IV. POTESTAS / Poder

En el transcurso de su historia, Roma se rigió por medio de distintos sistemas de gobierno: monarquía, república e imperio.

Los primeros pasos de Roma se dieron bajo una monarquía (753-509 a. C.), su gran expansión por el Mediterráneo, al cobijo de una república (509-27 a. C.), y la consolidación y caída del dominio universal, bajo la tutela de un imperio (27 a. C. - 476 d. C.).

Tras la instauración de la República, el Senado, integrado por quienes formaban el estamento patricio más acomodado, se erigió en órgano controlador de la práctica institucional y los asuntos políticos en beneficio de los asuntos públicos (*res publica*), tutelando magistraturas y asambleas populares.

Con el ascenso del Imperio, las funciones políticas, judiciales y militares de los antiguos cargos republicanos,

así como la máxima autoridad religiosa, convergieron bajo la soberanía del emperador, quien encarnaba al Estado. En el Imperio se sucedieron numerosos emperadores de procedencia muy diversa, desde Hispania hasta Siria, pasando por Iliria y el norte de África.

IV.I. BELLVM / Guerra

Los conflictos bélicos y la ocupación militar fueron la principal vía con la que Roma expandió su poder sobre el mundo que la rodeaba. El instrumento para sostener su dominio era disponer de un ejército sólido pero flexible, en el que tenían cabida tanto ciudadanos como no ciudadanos.

Las guerras fueron muy provechosas gracias al botín de guerra y al prestigio personal logrado por los mandos militares, pertenecientes a las familias aristocráticas. Sin embargo, la adhesión de las tropas a sus líderes propició, en numerosas ocasiones, conflictos

internos que desembocaron en guerras civiles y repentinos cambios de gobierno.

El ejército no solo contribuyó a la expansión territorial de Roma, sino que también participó en la defensa de la línea fronteriza (*limes*), en el control de los asuntos marítimos por vía de su flota (*classis*) y en la creación de infraestructura civil con la construcción de vías, puentes, acueductos e incluso asentamientos. Algunas ciudades, como Emporiae (Ampurias) o Tarraco (Tarragona), tuvieron su origen en guarniciones militares levantadas a lo largo de un proceso de ocupación.

V. POPVLVS / Pueblo

La sociedad romana se regía por la tradición y estaba fuertemente jerarquizada en cuanto a sus estructuras sociales y familiares.

Las diferencias sociales se vinculaban al poder económico del individuo y se amparaban en la tradición heredada de los antepasados (*mos maiorum*). Esta situación la defendieron principalmente las familias más acomodadas (*nobilitas*), constituidas por las que pertenecían al orden senatorial, una auténtica aristocracia, seguidas por los caballeros (*equites*), generalmente ricos comerciantes o altos funcionarios.

Por debajo de los senadores y caballeros se encontraban las élites locales de todo el Imperio (*ordo decurionum*), quienes asumían el cuidado de los miles de ciudades que poblaban el territorio romano. Estas élites también deseaban la estabilidad de la jerarquización social.

Gran parte de la sociedad la constituían los ciudadanos libres, muchos de los cuales se vinculaban a familias de rango superior a través de relaciones de patrocinio. Las provincias también estaban pobladas por personas que seguían sin derechos de ciudadanía, llamados *peregrini*. El último peldaño de la sociedad lo ocupaban los esclavos, que podían ser liberados por sus dueños y formar parte de la clase de los libertos, algunos de los cuales llegaron a prosperar significativamente.

V.I. GENS / Familia

Las agrupaciones familiares eran una de las unidades básicas para la organización de la sociedad. Varias ramas familiares podían formar parte de una estructura de parentesco todavía más extensa (*gens*) por medio del vínculo con un antepasado común.

Bajo la figura del cabeza de familia (*pater familias*) recaía la autoridad y tutela de

todos los miembros familiares y de su patrimonio, así como las competencias religiosas de los cultos domésticos. Los hijos, una vez casados, seguían bajo la potestad de su padre, mientras que las hijas casadas permanecían bajo la autoridad de su esposo y formaban parte de su familia.

Cada individuo nacido al amparo de una familia (*ingenuus*) recibía un nombre (*tria nomina*). Este se estructuraba por un *praenomen*, el nombre individual que lo distinguía de otros miembros de la familia, un *nomen*, el cual designaba su *gens*, y un *cognomen*, que permitía distinguir al individuo dentro de la *gens* en virtud de un rasgo propio de la persona. A menudo las mujeres tenían vetada la concesión de un *praenomen*.

■ VI. RELIGIO / Religión

Los romanos adoraban a muchos dioses, un hecho marcado por la asimilación de otras religiones, como la etrusca, la griega o las de culturas orientales.

El colectivo de divinidades estaba encabezado por la tríada capitolina, formada por Júpiter, Juno y Minerva. Las ciudades del Imperio podían tener templos consagrados a varios dioses, fruto de la tradición local o del sincretismo con la religión romana.

Con el establecimiento del Imperio a finales del siglo I a. C., el culto al emperador y su familia se volvió paulatinamente un fenómeno institucionalizado. Una vez muerto, se divinizaba y situaba entre los dioses al emperador. Esta práctica oficializaba la avenencia política y religiosa de las provincias con el gobierno imperial.

La adoración de numerosas deidades, incluida la deificación del emperador,

encontró oposición en una nueva religión nacida en Oriente: el cristianismo. La adhesión gradual de la población a la nueva fe facilitó el nacimiento, en el siglo IV d. C., de una comunidad eclesiástica con poder político y administrativo que alteró por completo la escena religiosa y repercutió de forma determinante en el devenir de la sociedad romana.

VI.I. TEMPLVM / Templo

Como manifestación física de las creencias públicas, el templo era el espacio de culto dedicado a los dioses. En su interior se consideraba que residía la divinidad y el acceso a él se reservaba a los que velaban este culto.

La máxima autoridad religiosa era el pontífice máximo y cada deidad disponía de un sacerdote consagrado a ella, llamado flamen. Coexistían con intérpretes de la voluntad divina, como el augur, que analizaba el comportamiento animal y los fenómenos naturales; o el

arúspice, que practicaba la adivinación examinando las entrañas de animales sacrificados.

Una vez que el cristianismo se hubo institucionalizado como religión única, las autoridades abolieron los anteriores cargos y expropiaron los templos. Los nuevos edificios de culto cristiano adoptaron el modelo arquitectónico de la basílica romana, destinado a congregar a los fieles en su interior. En Cataluña se conservan los restos de algunos templos, como los de Barcino (Barcelona) y de Ausa (Vic).

VII. FATVM / Destino

Los romanos consideraban que la vida se perpetuaba tras la muerte gracias al recuerdo de los vivos. Solo el olvido suponía la muerte definitiva.

La vida de los que ya no estaban dependía del recuerdo de los vivos. Las almas de los difuntos seguían ejerciendo una influencia importante para los mortales, especialmente en el ámbito familiar como seres protectores, o manes.

Transgredir los rituales, así como dejar sin sepultura a los muertos u obviar los rituales fúnebres correspondientes, suponía una amenaza para la sociedad de los vivos. Quienes ya no estaban eran condenados a vagar por el mundo sin descanso y a transformarse en almas implacables y vengativas.

Con el paso del tiempo, la aceptación de tendencias religiosas provenientes de comunidades orientales cambió la

percepción que se tenía de la muerte. La posibilidad de una reencarnación o la salvación de las almas fortaleció nuevas creencias con perspectivas más esperanzadoras respecto a la muerte. Una de ellas, el cristianismo, resultó decisiva para transformar la visión sobre el más allá.

VII.I. FVNVS / Exequias

Las ceremonias funerarias tenían la doble función de honrar al difunto y celebrar la posición de la familia dentro de la comunidad. Periódicamente, los romanos visitaban a sus difuntos en festividades señaladas, como las Parentalia, durante las que compartían un banquete o los obsequiaban con flores.

Las necrópolis se situaban fuera de las murallas y a lo largo de las vías de acceso al recinto urbano. Los monumentos funerarios y tumbas podían ser individuales o colectivos, sencillos

o lujosos. Los epitafios inscritos en las tumbas respondían a la importancia de perpetuar la memoria del fallecido, que representaba la vida eterna. A menudo, destacaban aspectos de su vida, como las relaciones familiares o los cargos políticos y militares.

Inicialmente, la forma habitual de entierro fue la incineración. Tras un periodo de coexistencia con la práctica de inhumación, fue sustituida por esta única forma de entierro en el siglo III d. C.

■ VIII. NEGOTIVM / Negocio

La sociedad romana, de origen agrícola, consolidó la vida urbana y estableció conexiones en todo el mundo, valiéndose de la mano de obra esclava como un significativo instrumento productivo.

La población romana era principalmente rural, lo que propició un modelo económico en el que el producto agrícola tenía mucho peso. El cereal, el vino o el aceite formaban la tríada de productos básicos para los romanos. Su producción suponía una gran rentabilidad para quienes los cultivaban.

Con la consecución de un imperio estable y próspero en los siglos I y II d. C., las ciudades y sus territorios configuraron un sector productivo en torno a la industria y el artesanado, favorecidas por su función de centro comercial donde toda clase de producto tenía cabida. Los recursos exóticos irrumpieron a lo largo de las provincias

romanas gracias a la consolidación de una potente red comercial, tanto marítima como terrestre, y a la conquista de nuevos territorios.

Esta misma conquista permitió incorporar gran cantidad de esclavos al engranaje económico romano. Los esclavos se convirtieron en un eje fundamental para el modelo de producción y comercio rural y urbano. Su participación englobaba desde trabajos de manufactura hasta la administración comercial en los negocios de sus dueños.

VIII.I. MARE NOSTRVM / Mar Nuestro

Durante la República, Roma sometió gradualmente a los diferentes estados marítimos del Mediterráneo hasta alcanzar su control total, algo sin precedentes y que nunca se repetiría. La pacificación del mar permitió consolidar múltiples rutas marítimas y en breve el

comercio prosperó hasta convertirse en el medio de contacto más eficiente, mucho más rápido y económico que el terrestre.

Esto contribuyó a que los productos de cada una de las provincias y de más allá tuvieran cabida en los diferentes puertos del Mediterráneo. El grano de Egipto, los perfumes de Siria o la seda de Extremo Oriente podían adquirirse en un mismo mercado. La destacada producción de vino en la Tarraconense favoreció el crecimiento económico de muchas ciudades, como Baetulo (Badalona) o Iluro (Mataró).

El transporte de las mercancías lo llevaban a cabo propietarios privados de barcos (*navicularii*), quienes se regían bajo la autoridad del Estado romano y al que contribuían con un impuesto sobre las mercancías.

IX. OTIVM / Ocio

Roma estableció un modelo de ocio común para todos los habitantes del Imperio, lo que favoreció la aceptación de la cultura romana.

La vida cotidiana de los romanos integraba modos de desconectar de los asuntos y tareas propios del trabajo. Constituidas como puntos de reunión y participación popular, las actividades de ocio tuvieron un consumo multitudinario y estandarizado.

Los grandes espectáculos, inicialmente vinculados a rituales religiosos y funerarios, se convirtieron en auténticos fenómenos sociales que alentaban a las masas a asistir al circo, al anfiteatro o al teatro donde se celebraban. El éxito de los espectáculos suponía una extraordinaria ocasión para la manifestación de poder. Gobernantes y clases acomodadas financiaban la construcción de edificios de uso público y sus actividades para atraer al pueblo.

Se beneficiaron de ello, principalmente, las capitales provinciales, como Tarraco (Tarragona), donde se levantaron un anfiteatro, un circo y un teatro.

El ocio se erigió en un referente de la cultura romana a lo largo de las provincias. La aceptación de este por parte de un gran abanico de población favoreció el proceso de romanización, a pesar de la diversidad cultural de sus habitantes.

IX.I. GAVDIVM / Disfrute

Ya fuera en el ámbito público o en el privado, la consecución del placer y el ocio se podía manifestar de maneras muy diferentes. Los baños públicos (*thermae*) eran espacios donde la higiene personal y el ejercicio del cuerpo convergían con el ocio y la socialización. Quienes podían permitírselo, disponían de baños para su uso exclusivo (*balnea*).

En el ámbito privado, los banquetes de las clases acomodadas reforzaban los

lazos de hospitalidad del anfitrión con sus invitados. En el triclinio, el salón comedor rodeado por tres camas, los participantes compartían alimentos opulentos y exóticos, y disfrutaban de música, danza y juegos en compañía de los asistentes.

El estudio filosófico, la poesía o la historia como parte del ocio fueron practicados por las clases acomodadas, que podían permitirse la dedicación necesaria a estos quehaceres. A pesar de la pervivencia de una reducida parte de los manuscritos originales, gracias a este ejercicio ilustrado hoy disfrutamos de un rico bagaje de textos clásicos que permiten comprender el pasado.

Texto del mosaico del circo (también en pared)

El mosaico del circo

Descubierto en el antiguo Palacio Condal Menor de Barcelona en 1860, este mosaico inmortaliza una carrera de

cuadrigas que podría haber tenido lugar en el Circo Máximo de Roma.

La parte superior está ocupada por la *spina*, el muro alrededor del cual los competidores rivalizaban por completar la carrera. La estructura manifiesta una decoración monumental y, en el extremo izquierdo, se representa el marcador para calcular las vueltas. En la escena inferior aparecen las cuadrigas de los cuatro equipos tradicionales; el azul (*veneta*), el blanco (*albata*), el rojo (*russata*) y el verde (*prasina*). La cuadriga del equipo azul se representó cuando sufría un accidente (*naufigium*), mientras que el equipo verde se proclamaba ganador de la carrera.

Se identifica en el mosaico el nombre de los caballos que competían y el de sus propietarios, lo que sugiere la representación de una carrera auténtica que la persona encargada quiso inmortalizar. Las carreras constituyeron un espectáculo que reunía a grandes masas de seguidores exaltados que, a menudo, trasladaban sus fuertes rivalidades más allá del circo.

X. MVLIER / Mujer

La mujer permaneció invisibilizada en el discurso histórico romano, un déficit de representación que refleja su papel en la sociedad. Sin embargo, algunas mujeres destacaron social, política y culturalmente.

En el escenario público, las leyes impedían la participación femenina. La mujer no tenía derecho a hacer valer su palabra ni a realizar acciones por voluntad propia. En contados casos, la representación pública tenía lugar por un elevado estatus social y económico o gracias al ejercicio de cargos sacerdotales, bastante influenciados políticamente por las élites.

En el ámbito doméstico, se esperaba que la mujer cumpliera sus funciones reproductoras y de cuidado, tanto de los miembros como del patrimonio familiar. En este contexto, estaba sometida a la potestad del referente familiar masculino, primero del padre, después del marido y, en caso de su ausencia, del hijo.

Sin embargo, las mujeres a menudo participaban en la economía del hogar, activamente en los negocios del marido y, ocasionalmente, gestionaban sus propios asuntos comerciales. Del mismo modo, en determinados casos, las mujeres ejercieron en ámbitos tan diversos como la enseñanza, la medicina o las artes.

X.I. INGENIVM / Talento

Los testimonios escritos del pasado romano a menudo tildan al colectivo femenino de débil (*infirmitas*), incapaz (*imbecilitas*) o inmoderado (*impotentia*). La mención a las mujeres era principalmente un juicio a su comportamiento y moralidad; virtuoso, si respetaban el papel otorgado, o indecente, si no lo perpetuaban.

A menudo, al abrigo de un estatus privilegiado o patrimonio favorable, las mujeres ocuparon posiciones de gran prestigio. El ejercicio de cargos

sacerdotales, bastante influenciados políticamente por las élites, podían materializar la imagen pública femenina. Al más alto nivel, algunas emperatrices gozaron de gran influencia en palacio y, en consecuencia, en todo el Imperio.

La sumisión normalizada de la mujer podía revertirse gracias al desempeño de una actividad en el mundo laboral. Así, se constata la existencia de mujeres dirigentes en factorías y talleres comerciales o propietarias de barcos mercantes. Asimismo, la ciencia y la medicina hicieron posible la expresión del talento femenino.

XI. HEREDITAS / Herencia

Roma nos ha dejado un legado cultural que ha influido decisivamente en la identidad de la civilización occidental.

El fin del Imperio no supuso el ocaso cultural de la civilización romana. Numerosos rasgos romanos fueron conservados por los pueblos que ocuparon su antiguo territorio desde el siglo v d. C. Así, a pesar del paso del tiempo, la herencia romana pervive, adaptada en muchos aspectos a la contemporaneidad.

Son innumerables los ejemplos de cómo nuestras costumbres y forma de vivir han quedado definidas por aquellas otras que constituían el hecho de ser romano. Algunos de los exponentes son el urbanismo, el calendario y el derecho, la percepción del mundo según el pensamiento filosófico y religioso o la comunicación con los demás y la forma de expresarnos gracias a la lengua y a las artes.

Roma nos ha dejado también un rico patrimonio arqueológico y artístico que conforma nuestro escenario cultural actual. Cataluña no es una excepción, dado que las huellas de Roma se manifiestan a lo largo de monumentos, museos y yacimientos de todo el país, gracias a los cuales podemos conectar con este pasado eterno y cautivador.

XI.I. MONVMENTVM / Monumento

A finales de la Edad Media, en la que el mundo clásico persistía con matices que fluctuaban entre la realidad y el mito, surgió de nuevo el interés por reflejarse en la monumentalidad y el arte romano que todavía se conservaba.

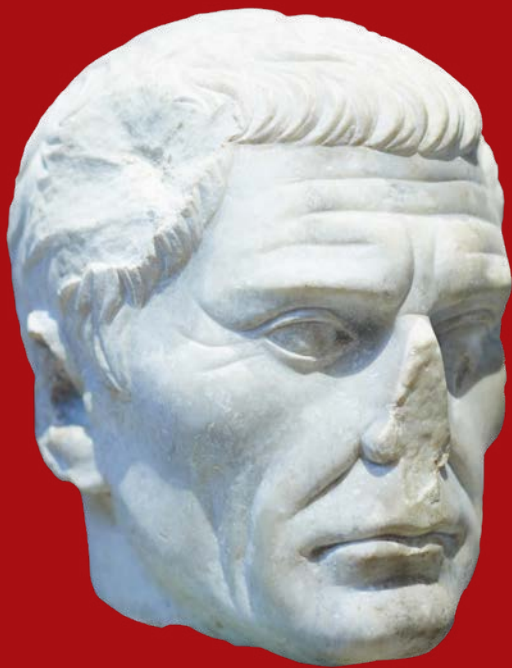
A partir del Renacimiento, la fascinación generada por la cultura romana dio paso a un nuevo resurgimiento de estudios clásicos y de extraordinarias obras artísticas. Uno de los máximos exponentes de esta tendencia es

Giovanni Battista Piranesi (1720-1778), quien centró su foco de atención en la arquitectura romana. De su inmensa colección de grabados, ampliamente difundida por toda Europa, el Museo de Arqueología de Cataluña (MAC) conserva una importante y rica selección.

La obra de Piranesi ejemplifica la emergente tendencia por la recuperación de los vestigios del pasado romano, que supondrá el nacimiento de la disciplina arqueológica. Paralelamente, la recopilación de importantes colecciones arqueológicas originó gabinetes de arte y dio a conocer curiosidades de la Antigüedad que se convertirían en el origen de los primeros museos.

EXPOSICION

IMPERIVM

ISTÒRIES ROMANES

Museu d'Arqueologia
de Catalunya

Generalitat
de Catalunya

I. ORBIS

II. VERBVM

III. CIVITAS

III.I. CIVES

IV. POTESTAS

IV.I. BELLVM

V. POPVLVS

V.I. GENS

VI. RELIGIO

VI.I. TEMPLVM

VII. FATVM

VII.I. FVNVS

VIII. NEGOTIVM

VIII.I. MARE NOSTRVM

IX. OTIVM

IX.I. GAVDIVM

Eth mosaïc deth circ*

X. MVLIER

X.I. INGENIVM

XI. HEREDITAS

XI.I. MONVMENTVM

I. ORBIS / Mon

Roma bastic un empèri universau que s'estenec per tres continents e convertic era ciutat en centre d'aguest domeni.

Ath long deth sòn procès d'expansion, Roma non solament estenec territoriaument eth sòn domeni, senon que tanben difonec entre es pòbles sometudi era cultura e era forma de vida romana. Era lengua, es costums, era religion o er art sigueren quauqui uns des trèits culturaus qu'influïren en toti es pòbles incorporadi ar Empèri.

Maugrat açò, Roma siguec ath madeish viatge, a compdar des sòns inicis en sègle VIII aC, un pòble debitor de d'autres cultures, coma era etrusca e era grèga, que li permeteren gestar era basa a on començar a instituir era sua civilizacion. Egaument, eth contacte damb de d'autres societats comportèc era assimilacion de nauti trèits culturaus que conviuïen o modificauen es ja establidi.

Era subervivença deth domeni universau se debanèc mercès ara capacitat d'incorporar pòbles fòrça diuèrsi ath torn d'ua identitat comuna. Aquest procès d'integracion graduau, que nomentam romanitat, conformèc es fondaments dera prumèra societat globau dera istòria d'Occident.

■ II. VERBVM / Paraula

Roma transmetec era sua lingua, eth latin, a fòrça des territòris a on estenec eth sòn domeni.

Eth pòble parlaue çò que nomentam latin vulgar, d'usatge quotidian e en evolucion continuau. Eth latin literari, mès unitari e normatiu, ère regularizat pera escritura e soent ère estimulat pera administracion.

Es pòbles annexionadi ath territòri roman adoptèren progressivament eth latin ath madeish temps que conservauen trèits des sues pròpies lengües. Progressivament, eth latin se normalizèc enes províncies occidentaus deth sòn domeni, deth temps qu'enes orientaus conservauen diuèrsi dialèctes grècs, eretadi des reiaumes ellenistics escantits.

Ath darrèr deth desmembrament der Empèri roman en sègle v, era lingua latina subviuec en determinadi territòris. Jos eth domeni de diferenti

pòbles de lengua germanica,
s'accentuèren es singularitats
lingüistiques, e favoriren era formacion
d'ua abondiaua varietat de naues lengües,
nomentades romaniques, entre eres, eth
catalan.

III. CIVITAS / Ciutadanetat

Roma instaurèc entre toti es territòris jos era sua sobeiranetat un madeish modèl d'espaci fisic e ua organizacion civiu e juridica pròpria.

Es romans fondèren naues ciutats ath long deth territòri que conquistauen. Totes eres reprodusiren ues caracteristiques plan definides que se miralhauen en Roma. Es murralhues, eth modèl urbanistic, es bastisses publiques o es servicis entath provediment d'aigua e hilats d'escolament reprodusien uns estandards entara obtencion d'un espaci foncionau e arrenгат. Entre toti es espacis espelie eth fòrum, eth centre neuralgic dera ciutat, era plaça porticada a on se gerie era vida publica.

Es naues fondacions e eth profitament de nuclèus urbans preexistenti permetien as sòns abitants exercir diferenti nivèus de participacion politica. Quauqui uns

d'aguesti poblaments gaudiren d'era condicion de *municipium*, coma se manifèste en Iesso (Guissona), o de colonia, coma ei eth cas de Barcino (Barcelona). Aguestes concessions significuèren un important movement demografic e era abrivada deth procès de romanizacion des territòris annexionadi en Roma.

Er entercrotzat urban, e eth sòn corresponent territòri administrat (*ager*), s'enquadraue laguens d'un sistèma organizat en províncies e connectat per mejan d'un vast hilat viari. En Ispània, era Via Augusta siguec eth mès important d'aguesti èishi viaris, recorrie er Empèri de Roma enquia Gades (Cadis), en tot seguir era còsta catalana a compdar de Gerunda (Girona) enquia Dertosa (Tortosa).

III.I. CIVES / Ciutadans

Era ciutadanetat venguec un element essenciau entara identitat romana.

Aguesta condicion conferie ua seria de drets legaus, en principi, parièrs entà toti. Damb tot, eth sòn exercici se basaue en estatuts, es ligams familhaus o eth poder economic dera persona.

Eth ciutadan gaudie deth dret a vòt entà decidir es sòns representants enes assemblades, podie presentar-se coma candidat tà ua magistratura, recéber un judici ara sosta deth dret roman o hèr part dera armada. Ath madeish viatge, èster ciutadan implicaue ua seguida de déuers (*munera publica*), coma contribuïr ena despena militar e ath pagament de tributs.

Era ocupacion de magistratures hège part dera carrèra politica e civica (*cursus honorum*) ena quau eth ciutadan podie èster participant dirècte dera vida publica. Maugrat açò, es restriccions d'accès favorien iniciaument es familhes prestigioses e de naut reng. Er an 212 dC, era concession de ciutadanetat entà tot abitant liure der Empèri beneficièc sustot aqueres persones qu'enquia

alavetz non auien agut aqueri drets
(*peregrini*).

■ IV. POTESTAS / Poder

En transcors dera sua istòria, Roma siguec amiada per mejan de diferents sistèmes de govèrn: monarquia, republica e empèri.

Es sòns prumèrs passi s'executèren jos ua monarquia (753-509 aC), era sua grana expansion peth Mediterranèu ara empara d'ua republica (509-27 aC), e era consolidacion e casuda deth domeni universau, tutorada per un empèri (27 aC - 476 dC).

Ath darrèr dera instauracion dera Republica, eth Senat, integrat pes qui formauen er estament patrici mès amonedat, s'erigic en organ contrarotlador dera practica institucional e es ahèrs politics en benefici des ahèrs publics (*res publica*) tutorant magistratures e assemblades populares.

Damb era ascension der Empèri, es foncions politiquas, judiciàries e militars des ancians cargues republicans, e

tanben dera maxima autoritat religiosa, convergiren jos era sobeiranetat der emperaire, qui encarnaue er estat. En Empèri se succediren nombrosi emperaires de procedéncia fòrça diuèrsa, a compdar d'Ispània enquia Siria, en tot passar per Illíria e eth nòrd d'Àfrica.

■ IV.I. BELLVM / Guerra

Es conflictes bellics e era ocupacion militar sigueren era principau via pera quau Roma hec a expandir eth sòn poder sus eth mon que l'entornejaue. Era airina entà sostier eth sòn domeni ère dispausar d'ua armada fòrta mès flexible, ena quau auien plaça tant es ciutadans coma es non ciutadans.

Es guèrres sigueren fòrça profitoses mercés ath butin de guèrra e ath prestigi personau arthenhut pes comandaments militars, apertenents as families aristocraticas. Damb tot, era adesion des tropes as sòns caps hec propici en nombroses escadences conflictes intèrns, que desbocauen en guèrres civius e subits cambiaments de govèrn.

Era armada non solament contribuïc ara expansion territorial de Roma, senon que tanben participau ena defensa dera linha fronterèra (*limes*), en contraròtle des ahèrs maritims per via dera sua flòta (*classis*) e ena creacion d'infraestructura

civiu damb eth bastiment de vies, pònts, aqüeductes e, quitament, assetaments. Quauques ciutats, coma Emporiae (Empúries) o Tarraco (Tarragona), aueren era sua origina en garnisons militares quilhades ath long d'un procès d'ocupacion.

■ V. POPVLVS / Pòble

Era societat romana ère regida pera tradicion e ère fòrtament ierarquizada per repòrt as estructures socials e familhaus.

Es diferéncias socials demorauen estacades ath poder economic der individú e s'emparauen ena tradicion eretada des ancessors (*mos maiorum*). Era situacion ère defenuda significativament pes familhes mès amonedades (*nobilitas*), constituïdes pes que apertiegen ar orde senatoriau, ua autentica aristocracia, seguides pes cavalièrs (*equites*), generaument rics comercçants o nauti foncionaris.

Per dejós des senadors e cavalièrs se trobauen es elèits locaux de tot er Empèri (*ordo decurionum*), aqueri qui assumien eth suenh des milenats de ciutats que poblauen eth territòri roman. Aquestes elèits tanben desirauen era estabilitat dera ierarquizacion social.

Ua grana part dera societat èren es ciutadans liures, fòrça des quaus èren restacadi a familhas de reng superior a trauès de relacions de patronatge. Es províncies tanben èren poblades per personas que contunhauen sense drets de ciutadanetat, nomentadi *peregrini*. Eth darrèr gradon dera societat ère ocupat pes esclaus, que podien èster liberadi pes sòns proprietaris e hèr part dera classa des afranquits, bèri uns des quaus arribèren a prosperar significativament.

V.I. GENS / Família

Es agropacions familhaus èren ua des unitats basiques entara organizacion dera societat. Diuèrses branques familhaus podien hèr part d'ua estructura de parentat encara mès vasta (*gens*) per miei deth ligam damb un ancessor comun.

Jos era figura deth cap de família (*pater familias*) requège era autoritat e tutoratge

de toti es membres familhaus e deth sòn patrimòni, e tanben des competéncias religioses des cultes domestics. Es hilhs, un viatge maridadi, contunhauen jos era potestat deth pair, deth temps qu'es hilhes maridades demorauen jos era autoritat deth sòn òme e hègen part dera sua familia.

Cada individú neishut ara empara d'ua familia (*ingenuus*) recebie un nòm (*tria nomina*). Aquest nòm s'estructuraue per un *praenomen*, eth nòm individuau que lo distingue de d'auti membres dera familia, un *nomen*, eth quau designaue era sua *gens*, e un *cognomen*, que permetie distinguir er individú laguens dera *gens* en vertut d'un trèit pròpri dera persona. Soent, es hemnes auien restrenhuda era concession d'un *praenomen*.

■ VI. RELIGIO / Religion

Es romans adoraven fòrça dius, un hèt mercat pera assimilacion de d'autres religions, coma son era etrusca, era grèga o es de cultures orientaus.

Eth collectiu de divinitats ère dirigit pera triada capitolina, formada per Jupitèr, Junon e Minerva. Es ciutats der Empèri podien auer temples consacradi a diuèrsi dius, frut dera tradicion locau o deth sincretisme damb era religion romana.

Damb er establiment der Empèri a finaus deth sègle I aC, eth culte ar emperaire e ara sua familha se tornèc graduaument un fenomèn institucionalizat. Un còp mòrt, er emperaire ère divinizat e plaçat entre es dius. Aquesta practica oficializaue era avenença politica e religiosa des províncies damb eth govèrn imperiau.

Era adoracion de fòrça divinitats, includida era deificacion der emperaire, trobèc oposicion en ua naua religion

neishuda en Orient: eth cristianisme.
Era adesion graduau dera poblacion
ara naua fe facilitèc era neishença en
sègle IV dC d'ua comunitat eclesiastica
damb poder politic e administratiu que
capvirèc era scèna religiosa e rebotic
de manèra determinanta en devier dera
societat romana.

■ VI.I. TEMPLVM / Temple

Coma manifestacion fisica des credences publiques, eth temple ère er espaci de culte dedicat as dius. En sòn interior se consideraue que i residie era divinitat e er accès ère reservat ad aqueri que prenien suenh deth culte.

Era maxima autoritat religiosa ère eth suprèm pontife e cada divinitat dispausaue d'un sacerdot consacrat tada era, nomentat flamen. Coexistien damb interprèts dera volontat divina, coma er auguraire, qui analisaue eth comportament animau e es fenomèns naturaus; o er aruspice, qui practicaue era endonviacion en tot examinar es viscères d'animaus sacrificadi.

Un còp institucionalizat eth cristianisme coma religion unica, es autoritats aboliren es anteriors cargues e exproprièren es temples. Es naues bastisses de culte crestian adoptèren eth modèl arquitectonic dera basilica

romana, destinada a congregar es fidèus en sòn interior. En Catalonha se consèrven es rèstes de quauqui temples, coma es de Barcino (Barcelona) e d'Ausa (Vic).

VII. FATVM / Destin

Es romans considerauen qu'era vida se perpetuaue dempús dera mòrt mercés ath rebrembe des vius. Solament damb eth sòn desbrembe viege era mòrt definitiva.

Era vida des que ja non i èren depenie deth rebrembe des vius. Es anmes des defunts contunhauen d'exercir ua influéncia importanta entàs mortaus, mès que mès laguens der encastre familhau coma èsters protectors (*manes*).

Eth hèt de transgredir es rituaus, coma deishar sense sepultura es mòrts o dehúger es aunors funeràries corresponentes, supausaue ua menaça entara societat des vius. Es que ja non i èren èren condemnadi a vagar peth mon sense pòsa e a transformar-se en anmes implacables e venjatives.

Damb eth pas deth temps, era acceptacion de tendéncias religioses

provenentes de comunitats orientaus cambièc era percepcion qu'òm auie dera mòrt. Era possibilitat d'ua reencarnacion o era salvacion des anmes enfortic naues credences damb perspectives mèss esperançadores de cap ara mòrt. Ua d'eres, eth cristianisme, resultèt decisiva entà transformar era vision fàcia ar aute mon.

VII.I. FVNVS / Obsèques

Es ceremònies funeràries auien era dobla foncion d'aunorar eth defunt e celebrar era posicion dera familha laguens dera comunitat. Periodicament, es romans visitauen es sòns defunts en hestivitats importantes, coma es Parentalia, pendent es quaus compartien ua taulejada o les hègen present de flors.

Es necropòlis se plaçauen dehòra des murrals e ath long des vies d'accès ara encencha urbana. Es monuments funeraris e es hòsses podien èster individuaus o collectives, simples

o luxoses. Es epitafis inscriti enes hòsses responien ara importància de perpetuar era memòria deth mòrt, que representaue era vida etèrna. Fòrça soent, remercauen aspèctes dera sua vida, coma es relacions familhaus o es cargues politics e militars.

En un principi, era forma abituau d'entèrrament siguec era incineracion. Dempús d'un periòde de coexistència damb era practica d'inumacion, siguec substituïda per aguesta unica forma d'entèrrament en sègle III dC.

VIII. NEGOTIVM / Negòci

Era societat romana, d'origina agricòla, assolidèc era vida urbana e establic connexions pertot deth mon, en tot trobar ena man d'òbra esclava ua significativa airina productiva.

Era poblacion romana ère principaument rurau, hèt que significaue un modèl economic en qu'eth producte deth camp prenie fòrça pes. Es cereaus, eth vin o er òli formauen era triada de productes basics entàs romans. Era sua produccion supausaue ua grana rendabilitat entàs qui les coitivauen.

Damb era obtencion d'un empèri estable e prospèr enes sègles I dC e II dC, es ciutats e es sòns territòris configurèren un sector productiu ath torn dera industria e er artesanat, favorides pera sua foncion de centre comerciau a on tota sòrta de productes auien sa plaça. Es recorsi exotics hègen irrupcion ath long des províncies romanes mercés ara consolidacion d'un potent hilat

comerciau, tant maritim coma terrèstre, e ara conquèsta de nauï territòris.

Aguesta madeisha conquèsta hec possible incorporar grana quantitat d'esclaus ar engranatge economic roman. Es esclaus vengueren un èish fundamentau entath modèl de produccion e comèrç rurau e urban. Era sua participacion englobaue a compdar de trabalhs de manufactura enquiara administracion comerciau enes negòcis des sònns proprietari.

VIII.I. MARE NOSTRVM / Mar Nòsta

Pendent era epòca republicana, Roma sometec graduaument es diferenti estats maritims deth Mediterranèu enquia arténher eth sòn contraròtle totau, un hèt sense precedents e que jamès se tornarie a repetir. Era pacificacion dera mar permetec assolidar multiples rotes maritimes e plan lèu eth comèrç prosperèc enquia devier eth mejan de

contacte més eficient, força més rapid e economic qu'eth terrèstre.

Açò contribuïc a qu'es productes produsidi en cadua des províncies e de més ath delà auessen sa plaça enes diferenti pòrts deth Mediterranèu. Eth gran d'Egipte, es perhums de Siria o era seda der Extrèm Orient se podien aquerir en un madeish mercat. Era destacada produccion de vin ena Tarraconense favoric eth creishement economic de força ciutats, coma Baetulo (Badalona) o Iluro (Mataró).

Eth transpòrt des mercadaries l'amiauen a tèrme propietaris privats de vaishèths (*navicularii*), es quau se regien jos era autoritat der estat roman e ath quau contribuïen damb un impòst sus es mercadaries.

■ IX. OTIVM / Òci

Roma establic un modèl d'òci comun entà toti es abitants der Empèri, hèt que favoric era acceptacion dera cultura romana.

Eth dia a dia des romans integraue manères entà dehúger es ahèrs e prètzhèts pròpris deth trabalh. Constituïdes coma punts de reüion e participacion populara, es activitats de gaudiment aueren un consum multitudinari e estandardizat.

Es grani espectacles, en origina restacadi a rituaus religiosi e funeraris, vengueren autentics fenomèns sociaus qu'encoratjauen es masses entà assistir ath circ, ar amfiteatre o ath teatre a on se celebrauen. Eth succès des espectacles representaue ua extraordinària escadença entara manifestacion de poder. Governants e classes amonedades finançauen eth bastiment de bastisses d'usatge public e es sues activitats entà atrèir eth pòble. Se'n

beneficièren principaument es capitaus provinciaus, coma Tarraco (Tarragona), a on se quilhèren un amfiteatre, un circ e un teatre.

Er òci venguec un referent dera cultura romana ath long des províncies. Era acceptacion d'aguest òci per part d'un gran ventalh de poblacion favoric eth procès de romanizacion, maugrat era diuersitat culturau des sòns abitants.

IX.I. GAVDIVM / Gaudiment

Siguesse en encastre public o en privat, er assolidatge deth plaser e er òci se podie manifestar de manères fòrça diferentes. Es banhs publics (*thermae*) èren espacis a on era igièna personau e er exercici deth còs convergien damb eth léser e era socializacion. Aqueri que s'ac podien perméter, dispausauen de banhs entath sòn usatge exclusiu (*balnea*).

Laguens der encastre privat, es taulejades des classes amonedades

simbolizauen ligams d'espitalitat entre er amfitrion e es convidats. En triclinium, era sala minjador enronglada per tres lheits, es participaires compartien aliments opulents e exotics, gaudien de musica, dança e jòcs en companhia des assistents.

Er estudi filosofic, era poesia o era istòria coma part der òci sigueren practicadi pes classes amonedades, es quaus se podien perméter era dedicacion de besonh. Maugrat era subervivença d'ua redusida part des manuscrits originaus, gràcies ad aguest exercici illustrat aué dia gaudim d'un ric bagatge de tèxtes classics que permeten compréner eth passat.

Tèxt mosaïc deth circ

(tanben en paret)

Eth mosaïc deth circ

Descubèrt en ancian Palai Comdau Menor de Barcelona er an 1860, aguest mosaïc immortalize ua corsa de

quadrigues que se poderie auer debanat en Circ Maxim de Roma.

Era part superiora ei ocupada pera *spina*, eth mur ath torn des quaus es competitors rivalizauen per completar era corsa. Era estructura manifèste ua decoracion monumentau e, en extrèm esquèr, s'i represente eth marcador entà calcular es torns. Ena scèna inferiora apareishen es quadrigues des quate equipas tradicionaus; eth blu (*veneta*), eth blanc (*albata*), er arroi (*russata*) e eth verd (*prasina*). Era quadriga dera equipa blua se representèc quan auie un accident (*naufragium*), deth temps qu'era equipa verda se proclamaue guanhadora dera corsa.

S'identifiquen eth nòm des shivaus que competien e es sòns propietaris, hèt que suggerís era representacion d'ua corsa autentica qu'era persona encargada volec immortalizar. Es corses constituïren un espectacle qu'amassaue granes masses de afeccionats enventits que, soent, originauen fòrtes rivalitats qu'anauen ath delà deth circ.

Palau Reial Menor (Barcelona).

Barcelonès

Segle IV dC

Núm. inv. 19004

X. MVLIER / Hemna

Era hemna demorèc invisibilizada deth discors istoric roman, un deficit de representacion que rebat eth sòn ròtle ena societat. Totun, bères hemnes subergesserèn sociaument, politicament e culturaument.

En scenari public, es leis empedien era participacion femenina, sense dret a hèr valer era sua paraula o realizar accions per voluntat pròpria. En compdadi còps, era representacion publica auie lòc pr'amor d'un estatut social e economic naut o mercés ar exercici de cargues sacerdotaus, fòrça influenciadi politicament pes elèits.

Laguens der espaci domestic, se demoraue qu'era hemna complisse es sues foncions reproductritzes e de suenh, tant des membres coma deth patrimòni familhau. Laguens d'aguest contèxt, ère sosmetuda ara potestat deth referent familhau masculin, prumèr deth pair, dempús deth marit e, en cas dera sua abséncia, deth hilh.

Totun, es hemnes soent participauen ena economia deth larèr, activament enes negòcis der òme e, en quauques escadences, gerien es sòns pròpris ahèrs comerciaus. Dera madeisha manèra, per escadença, es hemnes exerciren en encastres tan diuèrsi coma er ensenhament, era medecina o es arts.

X.I. INGENIVM / Talent

Es testimònis escrits deth passat roman soent acusen eth collectiu femenin de fèble (*infirmitas*), incapable (*imbecilitas*) o immoderat (*impotentia*). Era mencion as hemnes ère principaument un judici ath sòn comportament e moralitat; vertuós, se respectauen eth ròtle autreat; o indecent, se non eth perpetuauen.

Soent, ara empara d'un estatut privilegiat o un patrimòni favorable, es hemnes ocupèren posicions de gran prestigi. Er exercici de cargues sacerdotaus, fòrça influenciadi politicament pes elèits, podie materializar era imatge publica femenina.

Ath mès naut nivèu, bères emperairitzes retenguèren grana influéncia en palai e, en conseqüéncia, en tot er Empèri.

Era sosmission normalizada dera hemna se podie revertir mercés ar assolidatge d'un lòc laguens deth mon laborau. Atau, se constaten hemnes dirigents en fabriques e talhèrs comerciaus o propietàries de vaishèths mercants. Egaument, era sciéncia e era medecina heren possible era expression deth talent femenin.

XI. HEREDITAS / Eretatge

Roma mos a deishat un legat culturau qu'a influït decisivament ena identitat dera civilizacion occidentau.

Era fin der Empèri non supausèc era fin culturau dera civilizacion romana. Nombrosi trèits romans sigueren conservadi pes pòbles qu'ocupèren eth sòn ancian territòri a compdar deth sègle v dC. Atau, maugrat eth pas deth temps, er eretatge roman contunhe viu, adaptat en fòrça aspèctes ara contemporaneïtat.

Son innombrables es exemples de coma es nòstes costums e era manèra de víuer an demorat definidi per aqueri auti qu'especificauen eth hèt d'èster roman. Quauques ues des sues manifestacion son er urbanisme, eth calendari e eth dret, era percepcion deth mon segons eth pensament filosofic e religiós o era comunicacion damb es auti e era manèra d'exprimir-mos mercés ara lengua e es arts.

Roma mos a deishat tanben un ric patrimòni arqueologic e artistic qu'afistone eth nòste actuau scenari culturau. Catalonha non n'ei ua excepcion, compde tengut qu'es peades de Roma se manifèsten ath long de monuments, musèus e jadiments de pertot deth país, mercés as quaus podem connectar damb aguest passat etèrn e piveaire.

XI.I. MONVMENTVM / Monument

De cap ara fin dera edat mejana, en qu'eth mon classic persistie damb matisi que se moiguien entre era realitat e eth mite, sorgic de nau er interès de miralhar-se ena monumentalitat e er art roman qu'encara se conservaue.

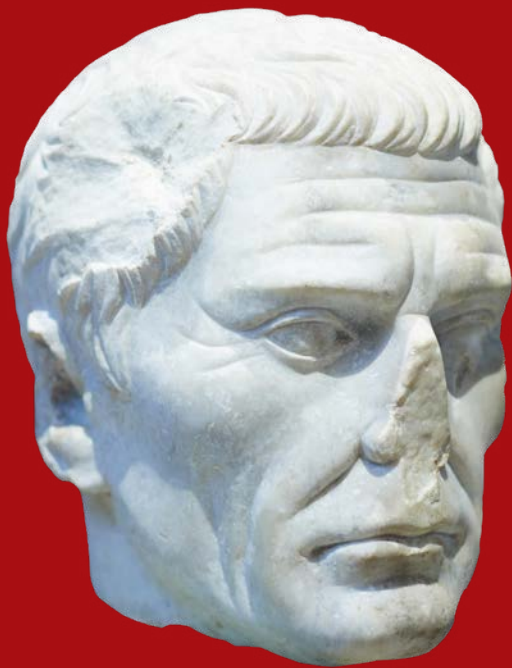
A compdar dera Reneishença, era fascinacion generada pera cultura romana dèc pas a ua naua renavida d'estudis classics e d'extraordinàries òbres artistiques. Ei un des maxims

exemples d'aguesta tendència Giovanni Battista Piranesi (1720-1778), qui metec ena arquitectura eth sòn principau punt d'atencion. Dera sua immensa colleccion de gravadures, largament difonuda pertot d'Euròpa, eth Musèu d'Arqueologia de Catalonha (MAC) ne consèrve ua importanta e rica seleccion.

Era òbra de Piranesi exemplifique era emergenta tendència ena recuperacion des traces deth passat roman, que supausarà era neishença dera disciplina arqueologica. Parallèlament, eth collectatge d'importantes colleccions arqueologiques originèc gabinets d'art e hec a conéisher curiositats dera Antiquitat que vierien eth seme des prumèrs musèus.

EXPOSITION

IMPERIVM

HISTOIRES ROMAINES

Museu d'Arqueologia
de Catalunya

Generalitat
de Catalunya

I. ORBIS

II. VERBVM

III. CIVITAS

III.I. CIVES

IV. POTESTAS

IV.I. BELLVM

V. POPVLVS

V.I. GENS

VI. RELIGIO

VI.I. TEMPLVM

VII. FATVM

VII.I. FVNVS

VIII. NEGOTIVM

VIII.I. MARE NOSTRVM

IX. OTIVM

IX.I. GAVDIVM

La mosaïque du cirque*

X. MVLIER

X.I. INGENIVM

XI. HEREDITAS

XI.I. MONVMENTVM

I. ORBIS / Monde

Rome érigea un empire universel qui s'étendit sur trois continents et transforma la ville en centre du pouvoir.

Pendant son processus d'expansion, en plus d'élargir son emprise territoriale, Rome diffusa sa culture et son mode de vie à travers les peuples conquis. La langue, les coutumes, la religion et l'art furent quelques-uns des traits culturels qui influencèrent tous les peuples intégrés à l'Empire.

Mais, dès son avènement, au VIIIe siècle av. J.-C., Rome fut également un peuple marqué par d'autres courants, comme la culture étrusque ou la culture grecque, qui lui permirent de jeter les bases de sa civilisation. Ce contact avec d'autres sociétés supposa par ailleurs l'assimilation de nouveaux traits culturels qui cohabitaient ou altéraient les spécificités déjà en place.

La domination universelle de Rome persista grâce à sa capacité à intégrer des peuples très divers autour d'une identité commune. Ce processus d'intégration graduel, que nous appelons « romanité », fut le fondement de la première société globale de l'histoire de l'Occident.

■ II. VERBVM / Parole

Rome transmet sa langue, le latin, à de nombreux territoires sur lesquels elle étendit sa domination.

Le peuple parlait ce qu'on appelait le latin vulgaire (populaire), utilisé dans la vie quotidienne, en constante évolution. Le latin littéraire, plus unitaire et normatif, régulé par l'écriture, était généralement promu par l'administration.

Les peuples annexés au territoire romain adoptèrent progressivement le latin tout en conservant quelques spécificités de leurs propres langues. Peu à peu, le latin fut normalisé dans les provinces occidentales conquises, tandis que les territoires orientaux conservaient une série de dialectes grecs, hérités des anciens royaumes hellénistiques.

Après le démembrement de l'Empire romain, au ^ve siècle, la langue latine survécut dans certains territoires. Sous la domination de peuples de langue

germanique, les singularités linguistiques furent renforcées, favorisant la formation d'une grande variété de nouvelles langues, appelées « langues romanes », parmi lesquelles figure le catalan.

■ III. CIVITAS / Citoyenneté

Sur tous les territoires qui se trouvaient sous sa souveraineté, Rome instaura un modèle d'espace physique commun ainsi que sa propre réglementation civile et juridique.

Les Romains érigèrent de nouvelles villes sur les territoires qu'ils conquéraient qui répondaient toutes à des caractéristiques clairement définies et calquées sur Rome. Les remparts, le modèle urbanistique, les bâtiments publics et les services relatifs à l'approvisionnement de l'eau et au système de canalisation étaient basés sur des modèles destinés à obtenir un espace fonctionnel et pratique. Parmi ces espaces figurait notamment le *forum*, le centre névralgique de la ville, la place à arcades où la vie publique était organisée.

Les nouvelles fondations et l'utilisation des noyaux urbains préexistants permettaient aux habitants d'exercer

différents niveaux de participation politique. Une partie de ces implantations avaient la condition de *municipium*, comme à *Iesso* (Guissona), ou de *colonia*, comme à *Barcino* (Barcelone). Ces concessions impliquèrent un mouvement démographique considérable ainsi que l'accélération du processus de romanisation des territoires annexés à Rome.

Le tissu urbain et le territoire administratif (*ager*) qui lui correspond faisaient partie d'un système organisé en provinces relié à l'aide d'un vaste réseau routier. En Hispanie, la *Via Augusta* fut le plus important de ces axes routiers, parcourant l'Empire de Rome à Gades (Cadix), en longeant la côte catalane de Gerunda (Gérone) à Dertosa (Tortosa).

III.I. CIVES / Citoyens

La citoyenneté devint un élément essentiel de l'identité romaine. Cette

condition conférait une série de droits légaux, théoriquement identiques pour tous. Son exercice se basait cependant sur le statut, les relations familiales et le pouvoir économique de chacun.

Le citoyen jouissait du droit de vote pour élire ses représentants aux assemblées, pouvait se présenter comme candidat à une magistrature, être jugé sous le couvert du droit romain ou faire partie de l'armée. Dans un même temps, être citoyen supposait également toute une série de devoirs (*munera publica*), comme la contribution aux dépenses militaires et le paiement d'impôts.

L'occupation de magistratures faisait partie de la carrière politique et civique (*cursus honorum*) au cours de laquelle le citoyen pouvait participer directement à la vie publique. Mais les restrictions d'accès favorisaient avant tout les familles de prestige et de haut rang. En 212 ap. J.-C., la concession de la citoyenneté à tout habitant libre de l'Empire bénéficia principalement à

toutes les personnes qui n'avaient jamais
joui de ces droits (*peregrini*).

■ IV. POTESTAS / Pouvoir

Tout au long de son histoire, Rome fut dirigée par différents systèmes de gouvernance : monarchie, république et empire.

Après avoir réalisé ses premiers pas sous une monarchie (753-509 av. J.-C.), la grande expansion de Rome à travers la Méditerranée eut lieu dans le cadre d'une république (509-27 av. J.-C.), tandis que sa consolidation et la chute de sa domination universelle se déroula sous la tutelle d'un empire (27 av. J.-C. - 476 ap. J.-C.).

Après la mise en place de la République, le Sénat, composé par la classe patricienne la plus aisée, s'érigea en tant qu'organe chargé du contrôle de la pratique institutionnelle et des affaires politiques en faveur des affaires publiques (*res publica*) ainsi que de la représentation des magistratures et des assemblées populaires.

Avec la montée de l'Empire, les fonctions politiques, judiciaires et militaires des anciens responsables républicains ainsi que l'autorité religieuse suprême passèrent sous la souveraineté de l'empereur, qui incarnait l'État. L'Empire connut une succession de nombreux empereurs d'origines très variées, de l'Hispanie à la Syrie, en passant par l'Illyrie et le nord de l'Afrique.

IV.I. BELLVM / Guerre

Les conflits belliqueux et l'occupation militaire furent les principaux moyens auxquels Rome recourait pour étendre le pouvoir qu'elle exerçait sur son monde extérieur. L'instrument utilisé pour maintenir sa domination était une armée solide mais souple qui comptait aussi bien des citoyens que des non-citoyens.

Les guerres furent très profitables grâce au butin et au prestige personnel obtenu par les commandants militaires, issus de l'aristocratie. Cependant, l'adhésion

des troupes à leurs leaders engendra de nombreux conflits internes qui débouchèrent sur des guerres civiles et des changements brusques de gouvernements.

En plus de contribuer à l'expansion territoriale de Rome, l'armée participait à la défense de la ligne frontalière (*limes*), au contrôle des affaires maritimes à travers sa flotte (*classis*), et à la création d'une infrastructure civile via la construction de voies, de ponts, d'aqueducs, voire de colonies. Certaines villes comme Emporiae (Empúries) ou Tarraco (Tarragone) virent le jour à partir de casernes militaires érigées au cours d'un processus d'occupation.

V. POPVLVS / Peuple

Régie par la tradition, la société romaine était nettement hiérarchisée en termes de structures sociales et familiales.

Les différences sociales, liées au pouvoir économique de l'individu, provenaient de la tradition héritée des ancêtres (*mos maiorum*). Cette situation était farouchement défendue par les familles les plus aisées (*nobilitas*), constituées par les membres de l'ordre sénatorial – une véritable aristocratie –, suivies des chevaliers (*equites*), généralement composés de riches commerçants ou de hauts fonctionnaires.

Sous les sénateurs et les chevaliers se trouvaient les élites locales de tout l'Empire (*ordo decurionum*) qui, chargées des milliers de villes qui peuplaient le territoire romain, étaient également en faveur de la stabilité de la hiérarchisation sociale.

La majeure partie de la société était composée des citoyens libres, dont nombreux étaient liés à des familles de haut rang à travers des relations de patronage. Les provinces étaient aussi peuplées par des personnes qui restaient dépourvues de droits de citoyenneté, appelées *peregrini*. Le dernier échelon de la société était occupé par les esclaves, qui pouvaient être libérés par leurs maîtres et faire partie des affranchis, dont certains parvinrent à prospérer de manière significative.

V.I. GENS / Famille

Les regroupements familiaux constituaient des unités de base quant à l'organisation de la société. Différentes branches familiales pouvaient faire partie d'une structure de parenté plus large (*gens*) à travers un lien avec un ancêtre commun.

La figure du chef de famille (*pater familias*) assumait l'autorité et la tutelle

de tous les membres de la famille et de son patrimoine ainsi que des compétences religieuses des cultes domestiques. Une fois mariés, les fils restaient sous l'autorité du père, tandis que les filles mariées passaient sous l'autorité de leur mari et faisaient partie de sa famille.

Chaque individu né sous la tutelle d'une famille (*ingenuus*) recevait un nom (*tria nomina*) composé d'un *praenomen* – le nom individuel qui le distinguait des autres membres de la famille –, d'un *nomen* – qui désignait sa *gens* –, et d'un *cognomen* – qui permettait de distinguer l'individu au sein de la *gens* en vertu d'un de ses traits spécifiques. Souvent, la concession d'un *praenomen* aux femmes était limitée.

VI. RELIGIO / Religion

Le fait que les Romains adoraient de nombreux dieux indique l'assimilation d'autres religions comme la religion étrusque, la religion grecque et celles de cultures orientales.

L'ensemble de divinités était mené par la triade capitoline composée de Jupiter, Junon et Minerve. Fruit de la tradition locale ou du syncrétisme avec la religion romaine, les villes de l'Empire pouvaient avoir des temples voués à plusieurs dieux.

Avec l'établissement de l'Empire à la fin du 1er siècle av. J.-C., le culte rendu à l'empereur et sa famille fut graduellement institutionnalisé. À sa mort, l'empereur était divinisé et situé parmi les dieux. Cette pratique officialisait l'entente politique et religieuse entre les provinces et le gouvernement impérial.

L'adoration de nombreuses déités, y compris la déification de l'empereur, se

heurta à une certaine opposition au sein d'une nouvelle religion née de l'Orient : le christianisme. Au IVe siècle ap. J.-C., l'adhésion progressive de la population à cette nouvelle foi facilita la naissance d'une communauté ecclésiastique dotée de pouvoir politique et administratif qui bouleversa la scène religieuse et eut un impact décisif sur l'avenir de la société romaine.

■ VI.I. TEMPLVM / Temple

Manifestation physique des croyances publiques, le temple était l'espace de culte voué aux dieux. Considérant qu'il était la résidence de la divinité, l'accès était réservé aux personnes chargées du culte.

L'autorité religieuse suprême était le souverain pontife et chaque divinité disposait de son propre prêtre appelé *flamen*. Ils cohabitaient avec des interprètes de la volonté divine comme l'augure, qui analysait le comportement animal et les phénomènes naturels, et l'haruspice, qui pratiquait la divination en analysant les entrailles d'animaux sacrifiés.

Après l'institutionnalisation du christianisme en tant que religion unique, les autorités abolirent les fonctions antérieures et exproprièrent les temples. Les nouveaux bâtiments voués au culte chrétien adoptèrent le modèle architectural de la basilique romaine,

destinée à rassembler les fidèles en son sein. La Catalogne conserve encore les vestiges de quelques temples comme ceux de Barcino (Barcelone) et d'Ausa (Vic).

VII. FATVM / Destin

Les Romains considéraient que la vie était perpétuée après la mort grâce au souvenir des vivants. La mort définitive n'apparaissait qu'avec l'oubli.

La vie de ceux qui n'étaient plus de ce monde dépendait du souvenir des vivants. Les âmes des défunts maintenaient une influence importante pour les mortels, notamment au sein de la famille, en tant qu'êtres protecteurs (*manes*).

Le fait d'enfreindre les rituels, comme par exemple laisser les morts sans sépulture ou omettre les honneurs funèbres correspondants, supposait

une menace pour la société des vivants. Ceux qui n'étaient plus là étaient condamnés à errer continuellement à travers le monde et à se transformer en âmes implacables vindicatives.

Avec le temps, l'acceptation de tendances religieuses issues de communautés orientales changea la perception que les gens avaient de la mort. La possibilité d'une réincarnation ou le salut des âmes renforça de nouvelles croyances caractérisées par des perspectives plus encourageantes par rapport à la mort. Parmi ces dernières figure le christianisme, qui s'avéra décisif pour transformer la vision de l'au-delà.

VII.I. FVNVS / Obsèques

Les cérémonies funéraires avaient la double fonction d'honorer le défunt et de célébrer la position de la famille au sein de la communauté. Périodiquement, les Romains visitaient leurs défunts lors de festivités officielles, comme les *Parentalia*, au cours desquelles ils partageaient un banquet avec eux ou leur offraient des fleurs.

Les nécropoles étaient situées en dehors des remparts et le long des voies d'accès à l'enceinte urbaine. Les monuments funéraires et les tombes pouvaient être individuels ou collectifs, simples ou luxueux. Les épitaphes inscrites sur les tombes représentaient l'importance de perpétuer la mémoire du mort, qui représentait la vie éternelle. Très souvent, elles soulignaient des aspects de sa vie, comme par exemple ses relations familiales ou ses fonctions politiques et militaires.

Au début, le mode d'enterrement habituel était l'incinération. Après une période de coexistence avec la pratique de l'inhumation, elle fut remplacée par cette dernière, qui devint la seule forme d'enterrement au IIIe siècle.

VIII. NEGOTIVM / Négoce

D'origine agricole, la société romaine consolida la vie urbaine et établit des relations dans le monde entier, voyant la main d'œuvre des esclaves comme un instrument de production de taille.

Essentiellement rurale, la population romaine reposait sur un modèle économique où les produits agricoles avaient un poids important. Pour les Romains, les céréales, le vin et l'huile représentaient les trois produits de base de la production, très rentables pour ceux qui les cultivaient.

Lors de l'obtention d'un empire stable et prospère aux Ier et IIe siècles, les villes et leurs territoires, favorisées par leur fonction de centre commercial ouvert à tous types de produits, formèrent un secteur de production centré sur l'industrie et l'artisanat. Les denrées exotiques firent leur apparition au sein des provinces romaines grâce à la consolidation d'un réseau commercial

maritime et terrestre très puissant et à la conquête de nouveaux territoires.

Cette conquête permet d'incorporer un grand nombre d'esclaves dans le tissu économique de Rome, lesquels devinrent un pilier du modèle de production et de commerce rural et urbain. Leur participation allait des travaux de fabrication à l'administration commerciale des entreprises de leurs maîtres.

VIII.I. MARE NOSTRVM / Notre mer

Pendant l'époque républicaine, Rome soumit progressivement les différents états maritimes de la Méditerranée jusqu'à l'obtention de leur contrôle total ; un fait sans précédent qui ne se répéta plus jamais par la suite. La pacification de la mer permit de consolider toute une série de routes maritimes, ce qui fit rapidement prospérer le commerce, à tel point que la mer devint la voie

d'échanges la plus efficace, beaucoup plus rapide et économique que le transport terrestre.

Ceci contribua à ce que les denrées produites dans chacune des provinces et au-delà prirent place dans les différents ports de la Méditerranée. Les céréales d'Égypte, les parfums de Syrie et la soie d'Extrême-Orient étaient dès lors disponibles au sein d'un même marché. La production importante de vin de la Tarraconense favorisa la croissance économique de nombreuses villes comme Baetulo (Badalona) et Iluro (Mataró).

Le transport des marchandises était réalisé par les propriétaires privés de navires (*navicularii*), soumis à l'autorité de l'état romain à travers un impôt sur les produits.

IX. OTIVM / Loisirs

Rome établit un modèle de loisirs commun pour tous les habitants de l'Empire qui encouragea l'acceptation de la culture romaine.

La vie quotidienne des Romains comprenait différentes manières de s'évader des affaires et des tâches réservées au travail. Constituées en tant que points de réunion et de participation populaire, les activités de divertissement étaient pratiquées en masse et de manière standardisée.

Les grands spectacles, au départ liés aux rituels religieux et funéraires, devinrent de véritables phénomènes sociaux qui invitaient les masses à se rendre au cirque, à l'amphithéâtre ou au théâtre où ils étaient organisés. Le succès des spectacles était une magnifique occasion de manifester le pouvoir. Les gouvernants et les classes aisées finançaient la construction de bâtiments à usage public et leurs

activités destinées à attirer le peuple. Les principaux bénéficiaires furent les capitales provinciales, comme Tarraco (Tarragone), où furent érigés un amphithéâtre, un cirque et un théâtre.

Les loisirs devinrent une référence de la culture romaine au sein des provinces. Leur acceptation de la part d'une grande partie de la population favorisa le processus de romanisation malgré la diversité culturelle de leurs habitants.

IX.I. GAVDIVM / Plaisir

Tant au niveau public que privé, l'obtention de plaisir et les loisirs se manifestaient de différentes manières. Les bains publics (*thermae*) étaient des espaces où l'hygiène personnelle et l'exercice du corps s'alliaient au divertissement et à la socialisation. Ceux qui pouvaient se le permettre disposaient de leurs propres bains (*balnea*).

Sur le plan privé, les banquets des classes fortunées symbolisaient les liens d'hospitalité qui unissaient l'hôte à ses invités. Dans le *triclinium*, une salle à manger entourée de trois lits, les participants partageaient des aliments opulents et exotiques tout en jouissant de musique, de danses et de jeux en compagnie des assistants.

L'étude de la philosophie, la poésie et l'histoire en tant que partie des loisirs était pratiquée par les classes aisées, qui pouvaient se permettre d'y consacrer du temps. Malgré la subsistance d'une infime partie des manuscrits originaux, cet exercice illustré nous permet aujourd'hui d'apprécier un ensemble de textes classiques très riches qui contribuent à comprendre le passé.

Texte de la mosaïque du cirque (également sur mur)

La mosaïque du cirque

Découverte dans l'ancien Petit Palais

comtal de Barcelone en 1860, cette mosaïque immortalise une course de chars susceptible de s'être déroulée au Grand Cirque Rome.

La partie supérieure est occupée par la *spina*, le mur autour duquel les concurrents s'affrontaient dans la course. La structure évoque une décoration monumentale et, à l'extrémité gauche, figure le tableau d'affichage utilisé pour compter les tours. Dans la scène inférieure apparaissent les chars (quadriges) des quatre équipes traditionnelles : le bleu (*veneta*), le blanc (*albata*), le rouge (*russata*) et le vert (*prasina*). Le char de l'équipe bleue fut représenté lors d'un accident (*naufragium*) alors que l'équipe verte se proclamait victorieuse de la course.

Le fait que le nom des chevaux en lice et de leurs propriétaires sont mentionnés indique la représentation d'une véritable course que l'auteur a voulu immortaliser. Les courses étaient des spectacles qui rassemblaient de grandes masses de

sympathisants exaltés dont les rivalités allaient souvent au-delà de l'enceinte du cirque.

Petit Palais royal (Barcelone). Barcelonès
IVe siècle

N° inv. 19004

X. MVLIER / Femme

La femme fut totalement annulée du discours historique romain ; une absence de représentation qui reflète son rôle dans la société. Cela n'empêcha toutefois pas certaines d'entre elles d'exceller sur les plans social, politique et culturel.

Dans les milieux publics, les lois interdisaient la participation des femmes, qui n'avaient pas le droit de s'exprimer ni de réaliser des actions de leur propre gré. Dans de très rares cas, la représentation publique se manifestait grâce à un statut social et économique élevé ou à l'exercice de fonctions sacerdotales, très influencées politiquement par les élites.

Sur le plan domestique, la femme devait remplir ses fonctions de reproduction et de dévouement aux membres de la famille et à son patrimoine. Dans ce contexte, elle était soumise à l'autorité du référent familial masculin, à savoir le

père, puis le mari et, en leur absence, le fils.

Les femmes participaient toutefois souvent à la gestion économique du ménage, aux activités professionnelles de son époux et, à l'occasion, à la gestion de ses propres activités commerciales. Dans certains cas, les femmes étaient également actives dans différents domaines tels que l'enseignement, la médecine ou les arts.

X.I. INGENIVM / Talent

D'après les témoignages écrits du passé romain, le collectif féminin est qualifié de faible (*infirmitas*), incapable (*imbecillitas*) ou immodéré (*impotentia*). La mention des femmes était principalement un jugement de leur comportement et de leur éthique : « vertueux » si elles respectaient la fonction attribuée ou « indécent » dans le cas contraire.

Souvent, sous le couvert d'un statut privilégié ou d'un statut favorable, les femmes occupaient des postes très prestigieux. L'exercice de fonctions sacerdotales, politiquement très influencées par les élites, pouvait matérialiser l'image publique des femmes. À un niveau plus élevé, certaines impératrices exercèrent une grande influence au palais, et donc dans tout l'Empire.

La soumission normalisée de la femme pouvait être renversée grâce à l'obtention d'une place au sein du monde professionnel. C'est ainsi qu'apparurent des femmes à la tête d'usines et d'ateliers commerciaux, ou propriétaires de navires marchands. La science et la médecine ouvrirent également la voie à l'expression du talent féminin.

XI. HEREDITAS / Héritage

Rome nous a laissé un héritage culturel qui a exercé une influence décisive sur l'identité de la civilisation occidentale.

La fin de l'Empire ne supposa pas la mort culturelle de la civilisation romaine. De nombreux aspects de la vie romaine furent conservés par les villages qui occupèrent leur ancien territoire depuis le ^v^e siècle. Ainsi, malgré le passage du temps, l'héritage de Rome reste bien vivant et adapté à la modernité à bien des égards.

Il existe une infinité d'exemples de la manière dont nos coutumes et nos modes de vie ont été définis par les critères qui déterminaient le fait d'être romain dans des domaines comme l'urbanisme, le calendrier et le droit, la perception du monde selon la pensée philosophique et religieuse, ou encore la communication avec autrui et la manière de s'exprimer à travers la langue et les arts.

Rome nous a aussi légué un patrimoine archéologique et artistique qui a défini notre panorama culturel actuel. La Catalogne n'est pas une exception, comme en témoignent toutes les manifestations de Rome à travers les monuments, musées et sites archéologiques de tout le territoire qui permettent de renouer avec ce passé éternel si captivant.

XI.I. MONVMENTVM / Monument

À la fin du Moyen Âge, où le monde classique persistait avec des nuances qui évoluaient entre la réalité et le mythe, resurgit l'intérêt de se refléter dans la monumentalité et l'art romain conservé jusque-là.

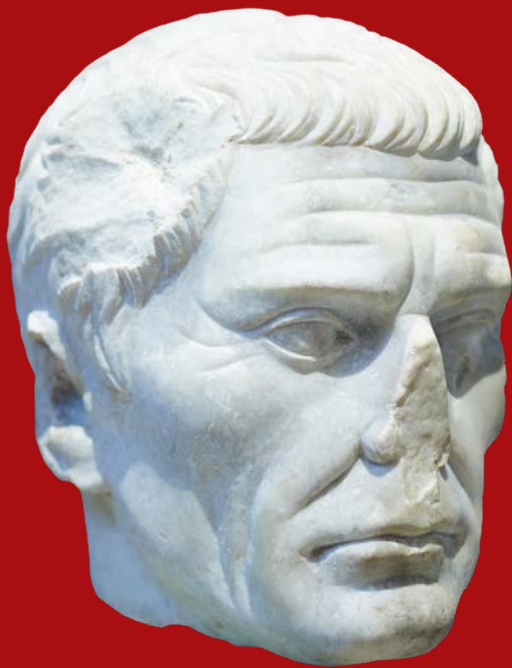
À partir de la Renaissance, la fascination générée par la culture romaine engendra un nouvel essor d'études classiques et d'œuvres artistiques extraordinaires. Giovanni Battista Piranesi (1720-1778),

qui se concentra essentiellement sur l'architecture, est un des principaux représentants de cette tendance. Une riche et importante sélection de son immense collection de gravures, largement diffusée dans toute l'Europe, est conservée au Musée d'archéologie de Catalogne (MAC).

L'œuvre de Piranesi illustre la tendance émergente à récupérer les vestiges du passé romain, qui supposa la naissance d'une discipline archéologique à part entière. Parallèlement, la compilation de collections archéologiques importantes donna lieu à la création de bureaux d'art et permit de dévoiler les curiosités de l'Antiquité qui devinrent les embryons des premiers musées.

EXPOSITION

IMPERIVM

ROMAN STORIES

Museu d'Arqueologia
de Catalunya

Generalitat
de Catalunya

I. ORBIS

II. VERBVM

III. CIVITAS

III.I. CIVES

IV. POTESTAS

IV.I. BELLVM

V. POPVLVS

V.I. GENS

VI. RELIGIO

VI.I. TEMPLVM

VII. FATVM

VII.I. FVNVS

VIII. NEGOTIVM

VIII.I. MARE NOSTRVM

IX. OTIVM

IX.I. GAVDIVM

The mosaic of the circus*

X. MVLIER

X.I. INGENIVM

XI. HEREDITAS

XI.I. MONVMENTVM

I. ORBIS / World

The Romans built a universal empire spanning three continents, centred on the city of Rome.

As Rome expanded its rule, Roman culture and ways of life took hold among its subject peoples. Language, customs, religion or art were some of the cultural traits that influenced all the peoples incorporated into the empire.

However, ever since the founding of ancient Rome in the 8th century BC, the Romans were indebted to the cultures of other peoples, such as the Etruscans and Greeks. These cultures formed part of the foundations upon which Rome began to build its civilisation. Likewise, contact with other societies led to the assimilation of new cultural traits that coexisted alongside or altered pre-established ones.

Universal rule survived over time thanks to Rome's ability to bring together highly

diverse peoples around a common identity. This process of gradual integration, which we call Romanisation, formed the bedrock of the first global society in Western history.

■ II. VERBVM / Word

Latin, the language of Rome, spread across many of the territories to which the Empire extended its rule.

The people spoke what we call Vulgar Latin. This was the colloquial, ever-evolving language of everyday use. Meanwhile, the more unitary and standardised Classical Latin was regulated by writing and its use was often encouraged by the authorities.

The peoples incorporated into the Roman Empire gradually adopted Latin while retaining features of their own languages. Latin gradually became standardised in the western provinces of the Empire, while several Greek dialects were retained in the eastern provinces, inherited from the extinct Hellenistic kingdoms.

Following the dismemberment of the Roman Empire in the 5th century AD, the Latin language survived in certain

territories. Under the rule of various Germanic-speaking peoples, linguistic singularities were accentuated, leading to the formation of an abundant variety of new languages, called the Romance languages, which include Catalan.

■ III. CIVITAS / Citizenship

In all the territories under its rule, Rome established the same model for physical space, along with a civil and legal system of its own.

Throughout their conquered territories, the Romans founded new cities, all of which boasted well-defined characteristics that mirrored Rome. Their walls, urban planning model, public buildings or water supply and sewage systems met the standards established for the creation of functional, affluent spaces. The most important public space was the forum. It was the nerve centre of the city, the porticoed square where public life was organised.

The inhabitants of both the newly-founded cities and the adapted pre-existing population centres were allowed to exercise different degrees of political participation. Some of these population centres enjoyed the status of *municipium*, such as in the

case of *lesso* (Guissona), or *colonia*, as was the case of *Barcino* (Barcelona). These concessions led to significant demographic shifts and accelerated the Romanisation of the territories brought under Roman rule.

The urban fabric, and its corresponding administered territory (*ager*), formed part of a system organised into provinces, connected by means of an extensive road network. The most important road in Hispania was the Via Augusta, which crossed the Empire from Rome to *Gades* (Cádiz). In Catalonia, it stretched along the coast from *Gerunda* (Girona) to *Dertosa* (Tortosa).

III.I. CIVES / Citizens

Citizenship became an essential element for Roman identity, establishing a series of legal rights which, in principle, were enjoyed by one and all. However, the exercise of these rights was conditioned by an individual's status, family ties or economic power.

Male citizens had the right to elect representatives to the assemblies, to stand for public office, to have a legal trial under Roman law or to join the Roman legions. However, being a citizen also entailed a series of duties (*munera publica*), such as contributing to military spending and paying taxes.

Becoming a magistrate formed part of the sequential order of public offices (*cursus honorum*) through which citizens could become direct participants in public life. Nevertheless, access to such posts was restricted, initially favouring prestigious and high-ranking families. When all free inhabitants of the Empire were granted citizenship in 212 AD, the measure mainly benefitted those who until then had not enjoyed the aforementioned rights: the *peregrini*.

■ IV. POTESTAS / Power

Over the course of its history, Rome had different systems of government: monarchy, republic and empire.

After starting out as a monarchy (753 - 509 BC), Rome transitioned first into a republic (509 - 27 BC), coinciding with its great expansion through the Mediterranean, and then into an empire (27 BC - 476 AD), an era which saw the consolidation and decline of universal rule.

After the establishment of the Republic, the Senate, made up of the wealthiest members of the patrician establishment, became the body that controlled institutional practice and political affairs for the benefit of public affairs (*res publica*), supervising magistrates and popular assemblies.

With the rise of the Empire, the political, judicial and military functions of former republican officials, as well as the

highest religious authority, converged under the sovereignty of the Emperor, who embodied the state. The Empire was ruled by a succession of emperors who came from many different places, including Hispania, Syria, Illyria and North Africa.

IV.I. BELLVM / War

War and military occupation were the main means by which Rome expanded its power over the world around it. The instrument through which it sustained its dominance was a solid but flexible army that accommodated both citizens and non-citizens.

Wars proved extremely profitable thanks to the spoils won in battle and in terms of the personal prestige gained by military commanders, who belonged to aristocratic families. However, the loyalty of troops to their leaders led to internal conflicts on numerous occasions, triggering civil wars and sudden changes of government.

The army not only contributed to the territorial expansion of Rome, but also participated in the defence of the frontier (*limes*), in the control of maritime affairs via its fleet (*classis*) and in the creation of civil infrastructure with the construction of roads, bridges, aqueducts and even settlements. Some cities, such as *Emporiae* (Empúries) or *Tarraco* (Tarragona), were originally military garrisons built during an occupation process.

■ V. POPVLVS / People

Roman society was governed by tradition and was strongly hierarchical in terms of its social and family structures.

Social differences were related to an individual's economic power and were based on the ancestral custom (*mos maiorum*). The state of affairs was staunchly defended by the wealthiest families (*nobilitas*), made up of members of the senatorial order (the aristocracy), and by the cavalrymen (*equites*), who were usually rich merchants or high-ranking officials.

Beneath the senators and cavalrymen were the members of local senates (*ordo decurionum*), who ran the thousands of cities and towns scattered across the Empire. These local elites also desired the stability of social hierarchy.

Free citizens (*plebeians*) were the largest social class in Roman society. Many of

them were tied to higher-ranking families through the patronage (*clientela*) system. The provinces were also populated by individuals with no citizenship rights (*peregrini*). The last rung of society was occupied by slaves, who could be freed by their masters and become part of the class of freedmen, some of whom prospered greatly.

V.I. GENS / Family

Family groupings were one of the basic units for the organisation of society. Several family branches could be part of an even more extensive kinship structure (*gens*), through the bond with a common ancestor.

The head of the family (*pater familias*) exercised authority and guardianship over all the family members and their patrimony. He was also responsible for the private religious rites (*sacra privata*) of the household. A married son remained under the authority of his

father, whereas a married daughter was subject to the authority of her husband and became part of his family.

Each individual born free within a family (*ingenuus*) received a name consisting of three elements (*tria nomina*): a *praenomen*, the personal name that distinguished the individual from the other members of the family; a *nomen*, which designated the individual as the member of a *gens*; and a *cognomen*, through which the individual could be distinguished within the *gens* by virtue of a trait associated with him or her. Women were often not granted a *praenomen*.

■ VI. RELIGIO / Religion

The Romans worshipped many gods, adapting and assimilating deities from Etruscan, Greek and Eastern cultures.

The Roman gods were headed by the Capitoline Triad, consisting of Jupiter, Juno and Minerva. Temples consecrated to several gods could be found in the cities of the Empire, whether as part of local tradition or as the result of syncretism with the Roman religion.

With the establishment of the Empire at the end of the 1st century BC, the Roman imperial cult (worship of the Emperor and his family) gradually became an institutionalised phenomenon. Upon his death, the emperor was deified and placed among the gods. This practice formalised the political and religious alignment of the provinces with the imperial government.

The worship of several deities, along with the deification of the Emperor, met

with the opposition of a new religion born in the East: Christianity. The gradual conversion of the population to this new faith led to the birth in the 4th century AD of an ecclesiastical community with political and administrative power that dramatically changed the religious landscape and had a decisive impact on the future of Roman society.

■ VI.I. TEMPLVM / Temple

As a physical manifestation of public beliefs, the temple was the place of worship dedicated to the gods. It was believed that the deity resided inside the temple and access was restricted to those in charge of the cult.

The highest religious authority was the *pontifex maximus* and each deity had a priest assigned to it, called a *flamen*. They coexisted with interpreters of the divine will, such as the *augur*, who studied animal behaviour and natural phenomena, or the *haruspex*, who practiced divination by inspecting the entrails of sacrificed animals.

Once Christianity was institutionalised as a single religion, the authorities abolished the previous positions and expropriated the temples. The new buildings of Christian worship adopted the architectural model of the Roman basilica, intended to gather the faithful inside. In Catalonia, the remains of some

temples are preserved, such as those of *Barcino* (Barcelona) and *Ausa* (Vic).

VII. FATVM / Fate

The Romans believed that a person's presence lived on after death in the hearts and minds of the living. Final death only arrived with the person faded from the memory of the living.

The presence of the deceased depended on the memory of the living. Their souls continued to exert an important influence on mortals, especially within the family sphere as protective spirits (*Manes*).

Failing to observe proper funeral rites, by leaving the dead unburied or ignoring the corresponding funerary honours, posed a threat to the society of the living. The deceased were doomed to wander the world restlessly and turn into ruthless, vengeful souls.

Over time, the acceptance of religious tendencies from Eastern communities changed the perception of death. The possibility of reincarnation or the salvation of souls strengthened new beliefs with more hopeful prospects regarding death. Christianity, in particular, was decisive in transforming people's attitudes to the afterlife.

VII.I. FVNVS / Funerals

Funeral ceremonies had the dual function of honouring the deceased and celebrating the family's position within the community. The Romans would gather at the tombs of their loved ones on feast days such as *Parentalia*, sharing a banquet there or laying flowers.

The necropolises were located outside the city walls, along the access roads to the urban enclosure. Funerary monuments and tombs could be individual or collective, simple or

ostentatious. The epitaphs inscribed on the tombs responded to the importance of perpetuating the memory of the deceased, which represented eternal life. They generally emphasised aspects of their lives, such as family relationships or political and military positions.

Initially, the usual form of burial was cremation. This tradition later coexisted alongside the practice of burial and was ultimately replaced by it in the 3rd century AD.

VIII. NEGOTIVM / Business

Roman society, originally agrarian, consolidated urban life and established connections around the world, exploiting slave labour as a significant tool for production.

The Roman population was mainly rural, which meant that agricultural production was a hugely important part of the economy. Grain, wine and olive oil were the three staple commodities and their production was extremely profitable for farmers.

Having established a stable, prosperous empire in the 1st and 2nd centuries AD, the cities and their corresponding territories developed a production sector based on industry and crafts, facilitated by their function as trading centres where there was room for all sorts of products. Exotic goods found their way into the Roman provinces thanks to the

consolidation of a powerful maritime and terrestrial trading network, and to the conquest of new territories.

This same conquest enabled the incorporation of large numbers of slaves into the Roman economic engine. Slavery became a crucial part of the rural and urban manufacturing and trading system. Slave labour was used in everything from manufacturing work to the commercial administration of the slave owners' businesses.

VIII.I. MARE NOSTRVM / The Mediterranean Sea

During the Republican era, Rome gradually subjugated the various maritime states of the Mediterranean until it achieved total control of the region. This was an unprecedented state of affairs that would never be repeated. The pacification of the Mediterranean Sea made it possible to consolidate multiple maritime routes. Maritime trade

soon prospered and became the most efficient means of contact, much faster and cheaper than terrestrial trading routes.

This meant that the products produced in the provinces and beyond found their way to the various ports of the Mediterranean. Grain from Egypt, perfumes from Syria or silk from the Far East could all be purchased in the same market. The notable production of wine in Tarragona facilitated the economic growth of many cities, such as *Baetulo* (Badalona) or *Iluro* (Mataró).

The shipping of goods was carried out by private shipowners (*navicularii*), who operated under the authority of the Roman state, to which they paid a tax on goods.

IX. OTIVM / Leisure

Rome established a common leisure model for all the inhabitants of the Empire, thereby smoothing the path for the acceptance of Roman culture.

The day-to-day life of the Romans included activities that allowed them to get away from work affairs and tasks. Established as meeting points for the population, leisure activities were designed for mass, standardised consumption.

Great spectacles, originally associated with religious and funerary rituals, became authentic social phenomena. The masses were encouraged to attend the circus, amphitheatre or theatre where they were held. The success of such spectacles represented an extraordinary opportunity for the manifestation of power. Rulers and the wealthy classes funded the construction of buildings for public use and their activities in order to attract people. It mainly benefited

provincial capitals, such as *Tarraco* (Tarragona), where an amphitheatre, circus and theatre were built.

Leisure became a key element of Roman culture throughout the provinces. Its acceptance by large swathes of the population facilitated Romanisation, despite the cultural diversity of inhabitants.

IX.I. GAVDIVM / Pleasure

In both the public and private sphere, pleasure and leisure were embraced in myriad ways. Public baths (*thermae*) were spaces where personal hygiene and the exercise of the body converged with leisure and socialisation. Those who could afford it had baths for their exclusive use (*balnea*).

In the private sphere, banquets held by the wealthy classes symbolised bonds of hospitality between host and guests. In the dining room (*triclinium*),

characterised by its three couches or beds (*lecti*) on three sides, participants shared opulent and exotic food, as well as enjoying music, dancing and games.

Philosophical studies, poetry or history also formed part of the leisure activities of the wealthy classes, who had enough time for such things. Although only a small selection of the original manuscripts has survived, thanks to these enlightened activities, we now enjoy a rich legacy of classical texts that allow us to understand the past.

Text on the mosaic of the circus *(also on the wall)*

The Mosaic of the Circus

Discovered in the old Palau Comtal Menor in Barcelona in 1860, this mosaic immortalises a chariot race that might well have taken place in the Circus Maximus in Rome.

The upper section is occupied by the *spina*, the wall along the middle of the arena around whose end the contestants turned as they vied to complete the race. The structure was decorated with monuments, with a marker on the far left to count the number of laps. The lower section contains the chariots of the four traditional teams: blue (*veneta*), white (*albata*), red (*russata*) and green (*prasina*). The blue team's chariot is depicted as having a crash (*naufragium*), while the green team is proclaimed the winner of the race.

The names of the competing horses and their owners are identified, which suggests that the mosaic's author depicted a real race. The races were spectacles that brought together large masses of exalted fans, generating strong rivalries that went beyond the circus.

Palau Reial Menor (Barcelona).

Barcelona

4th century AD

Inv. no. 19004

X. MVLIER / Woman

Women were excluded from the Roman historical discourse. This lack of representation reflects their role in Roman society. Nonetheless, some women managed to excel socially, politically and culturally.

On the public stage, laws prevented female participation; women were deprived of the right to speak out or act on their own initiative. In rare cases, they could enjoy public representation due to their high social and economic standing, or as holders of priestly positions, which to a large extent were politically influenced by the elites.

Within the domestic sphere, the woman was expected to fulfil her functions as a mother and carer, looking after the members of the family and its patrimony. Within this context, she was subject to the authority of the male reference figure: first her father, then her husband and, in his absence, her son.

Nevertheless, women often participated in the household economy and played an active part in the business of their respective husbands. Occasionally, they even managed their own business affairs. Likewise, in certain cases, women worked in fields as diverse as education, medicine or the arts.

X.I. INGENIVM / Talent

Written testimonies from the Roman past often label the female collective as weak (*infirmitas*), incapable (*imbecilitas*) or immoderate (*impotentia*). The mention of women was primarily a judgment of their behaviour and morality: virtuous, if they fulfilled the role bestowed upon them; or indecent, if they failed to do so.

Often, thanks to enjoying a privileged status or significant patrimony, women occupied positions of great prestige. Women could achieve a public image through the exercise of priestly positions, which were strongly influenced politically

by the elites. At the highest level, some empresses retained great influence in the palace and, consequently, throughout the Empire.

The submission of women, accepted as normal, could be reversed thanks to the achievement of a position in the world of work. Accordingly, women managers could be found in factories and commercial workshops. Some of them owned merchant ships. Likewise, female talent could also be expressed in the fields of science and medicine.

XI. HEREDITAS / Legacy

Rome left behind a cultural legacy that has had a decisive influence on the identity of Western civilisation.

The end of the Empire did not mean the cultural end of Roman civilisation. Myriad characteristics of the Romans were preserved by the peoples who, from the 5th century AD, occupied what had been their territories. As such, despite the passage of time, the legacy of Rome is still alive, adapted in many ways to modern life.

There are countless examples of how our customs and way of life have been defined by Roman society. Examples include urban planning, our calendar and law, the perception of the world according to philosophical and religious thinking, or communication with others and how we express ourselves through language and the arts.

Furthermore, Rome's rich archaeological and artistic heritage shapes our current

cultural scene. Catalonia is no exception, as the traces of Rome are evident in monuments, museums and settlements throughout the country, thanks to which we are able to connect with this eternal, captivating past.

XI.I. MONVMENTVM / Monument

At the end of the Middle Ages, in which the classical world persisted with nuances that shifted between reality and myth, there was a renewed interest in reflecting the Roman art and monumentality that had been preserved.

From the Renaissance onwards, the fascination generated by Roman culture gave way to a new revival of classical studies and extraordinary artistic works. One of the greatest exponents of this trend was Giovanni Battista Piranesi (1720-1778), whose main artistic focus was architecture. From his vast collection of engravings,

widely disseminated throughout Europe, the Archaeology Museum of Catalonia (MAC) is home to a rich and significant selection.

Piranesi's work exemplifies the emerging trend for reviving the vestiges of the Roman past, which would lead to the birth of the archaeological discipline. At the same time, the compiling of important archaeological collections led to the emergence of cabinets of curiosities, displaying artefacts from antiquity that would become the seeds of the first museums.
